

Oktober 2019 א תשרי תש"פ editie 77/4

ALEH עולה

UITGAVE VAN IRGOEN OLEI HOLLAND • בטאון ארגון עולי הולנד

Sjana Tova en Chag Sameach!

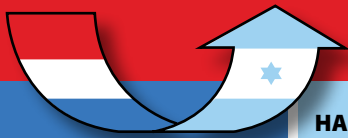
IN DEZE ALEH: Marga Minco vanuit Israelisch perspectief, afscheid van een ambassadeur, meer over NS tegemoetkomingen, de AOW en Akevoth, gedichten, boekbesprekingen en het boerkaverbod in Nederland.

שנה טובה
וחג שמח!

NIEUWS VOOR
OLIE EN OLOT
UIT NEDERLAND

IOH - CONTACTPAGINA

IOH KANTOOR

Commercieel centrum
Ramat Ilan
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575
ioh@netvision.net.il www.ioh.co.il
www.facebook.com/
IrgoenOleiHolland

LEDEN VAN HET HOOFDBESTUUR

Gideon van der Sluis

Voorzitter (Dagelijks Bestuur)
voorzitter@ioh.co.il

Binyamin Tjong Alvares

Penningmeester (Dagelijks Bestuur)
binyamin.tjong@gmail.com

Marion Levkovits

Afd. Jeruzalem
(Vice-voorzitter/Dagelijks Bestuur)
marion.iohsecretaris@gmail.com

Marc Boas, Lid

marcboas@partner.net.il

Yvonne Ben Hador

Afd. Netanya/Sharon
yb0712@gmail.com

Malka Shamir-de Leeuw

Afd. Be'er Sheva/Zuiden
elsje@netvision.net.il

Baruch Bar Tel

Afd. Tel Aviv
baruch.bartel@gmail.com

Ini Lederer

Afd. Haifa/Noorden
iohhaifa@gmail.com

Natanja Slager, Lid

natanja@gmail.com

AFDELINGEN

JERUZALEM

iohjerusalem@gmail.com
www.facebook.com/
pages/Irgoen-Olei-Holland-
Jerusalem/487276421333275
tel: 050-6748552 of 054-7600043
Voorzitter: **Marion Levkovits**
Secretaris: **Dini Goldschmidt**

HAIFA en het NOORDEN

iohhaifa@gmail.com
Voorzitter: **Helen Raz**
Tel: 054-7680877
Penningmeester: **Dr. Hans Hartog**
Tel: 04-8246053
Secretaris: **Ini Lederer**
Tel: 054-4760061

NETANYA-SHARON

Voorzitter: **Yvonne Ben-Hador**
tel: 09-7748007 yb0712@gmail.com
Penningmeester: **Henry Velleman**
tel: 09-7444082
henryve31@gmail.com
Secretariaat: **Rudie Kleerkoper**
tel: 09-8857987
iohnetanya.sharon@gmail.com

TEL AVIV

Voorzitter:
Avraham (Albert) de Vries
Tel: 054-4559853
devriesa@zahav.net.il

BE'ER SHEVA

voorzitter: Saskia de Leeuw-Beeser
tel: 054-6820030
saskia@bgu.ac.il

OUDERHUIZEN

BETH JULIANA

David Raziël 22
4681222 Herzliya
tel: 09-9704646 fax: 09-9576529
office@beth-juliana.co.il
www.beth-juliana.co.il

BETH JOLES

Kikar Harakafot 1
3474901 Haifa
tel: 077-7374100 fax: 04-8372891
joles@joles.co.il www.joles.co.il

SOCIALE ZORG

NINI CZOPP

Landelijke sociale zorg voor
Nederlandse Shoa overlevenden
en hun partners
tel: 03-6242920
fax: 15336241889
emz@netvision.net.il
www.nini.org.il
Bezoekadres:
Arieh Regev 4, Netanya
Postadres: PO Box 13310, Netanya

FONDSEN LENINGFONDS & KEREN MEJOCHEDET

tel: 03-5625611
ioh@netvision.net.il

JAD DAVIDS

POB 5207
4615102 Herzliya
giften: 03-6775174
tel: 050-7262577
davidsfonds60@gmail.com
www.jad-davids.com

NEDERLANDSE OVERHEID

AMBASSADE

Beit Oz, 13e verdieping
Abba Hillel 14, Ramat Gan
POB 1967, 5211802 Ramat Gan
tel: 03-7540777 / fax: 03-7540751
tel@minbuza.nl
http://Israël.nlembassy.org

CONSULATEN

Haifa

Ma'abarot St. 6 3446125 Haifa
tel: 04-8111707
coholaw@netvision.net.il

Eilat

POB 1099 8811001 Eilat
tel: 08-6335466, 08-6315666

VenO - WUV

Bezoekadressen op afspraak:

Nederlandse Ambassade – afd.
VenO Abba Hillel 14 (13e etage)
Ramat Gan
Tel: 03-7540777

Andere spreekuren:

Beth Joles Haifa - 077-7374100
Beth Juliana Herzliya - 09-9704646
Jeruzalem - 03-7540777
tel-veno@minbuza.nl

WUV- CLIËNTENRAAD

David Eisenmann, 08-9761618
Marthi Hershler, 02-6729370
Elly Maoz-Drukker, 09-8998367
Judith Millul, 04-8242788
Chanoch Mogendorff
04-9899482
Malka Shamir, 052-2700665
Shimon Vega, 08-9476342

OVERIGE ORGANISATIES

AJALAH - Israël R.A.

AJALAH-Israël
tel/fax: 050-5317442
bestuur1@ajalah.com
POB 6304, 3106201 Haifa

Amoetat AKEVOTH (sporen)-

Onderzoek van de genealogie
en het familie erfgoed van het
Nederlandse Jodendom (A.R.)
www.dutchjewry.org
bnnch@zahav.net.il

CENTER RESEARCH DUTCH JEWRY

Yitzhak Rabin Center
Hebrew University, Mount Scopus
9190501 Jeruzalem
tel: 02-5880242 / fax: 02-5880241
dutchjew@mail.huji.ac.il
http://www.dutchjewry.com

ELAH -

Psycho-sociale begeleiding

Yigal Allon 157/941
6744365 Tel Aviv
tel: 03-6910921 fax: 03-6951574
elah@elah.org.il www.elah.org.il

STICHTING COLLECTIEVE MAROR-GELDEN ISRAËL (SCMI)

Yigal Alon 155/623
6744363 Tel Aviv
tel: 03-6241775 fax: 03-6241774
office@scmi.org.il
www.scmi.org.il

SNBN - Stichting Nederlanders Buiten Nederland

chayabrasz@gmail.com
www.
nederlandersbuitennederland.nl

FACEBOOK

Dutch Forum Israel
Dutch Jerusalem

oktober 2019 תשרי תש"פ
Jaargang 77 nummer 4 (digitaal)

Oplage: 900

Aleh is een uitgave van Irgoen Olei Holland.
Copyright © Irgoen Olei Holland.

REDACTIE

Ya'akov Almor
Bart Berman
Chaya Brasz
Rob Coopman
Eldad Kisch

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tsvi Bar-Rav, Baruch Bar-Tel, Chris Bonfeel, Greet Coopman-Troostwijk, Refael David, Chawa Dinner-Loopuit, Betty van Essen-Kok, Dini Goldschmidt, Ruth de Jong, Gila Kedar, Helen Laub, Tova Lazaroff, Ini Lederer, Riek Levie, Judith Millul, Ben Noach, Ratna Pelle, Eliahoe Philipson, Harry Polak, Jetty Rosner, Gideon van der Sluis, Vered Tohar, Navah Verhoeven, Ita Vos, Corrie Zeidler.

VORMGEVING

Efrat Sraya

DRUKWERK

Hauser Printing

ADVERTENTIE-ADMINISTRATIE

Kantoor IOH
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575
ioh@netvision.net.il; www.ioh.co.il

REDACTIEADRES Aleh

e-mail: Alehioh@gmail.com
fax: 03-5625575
IOH - t.a.v. redactie Aleh
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel
Bijdragen als e-mail attachment.
Ingezonden stukken in Word formaat (*.doc file).
Foto's als JPG bestand, min. 500 KB.

LIDMAATSCHAP

Aleh wordt toegezonden aan alle leden van de IOH.
Lidmaatschap voor het verenigingsjaar 2019 bedraagt per 1 april NIS NIS 295,-.

ABONNEMENTEN

In Nederland € 45,- per jaar.
Buiten het eurogebied \$ 70,- per jaar.

De redactie van Aleh en het hoofdbestuur van Irgoen Olei Holland zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de advertenties. Anonieme bijdragen en brieven worden niet geplaatst. In uitzonderlijke gevallen wordt de naam op verzoek geheim gehouden. Plaatsing van een ingezonden brief betekent niet dat de redactie zich met de inhoud verenigt. De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken in te korten, te redigeren of niet te publiceren.

4	Van de voorzitter
5	Van de redactietafel
6	Rosj Hasjana
10	Van de afdelingen
15	Uit de ouderhuizen
19	Jad Davids
21	Personalialia
22	Nini Czopp
24	Literair ▶ Marga Minco
26	Taal ▶ Eldad Kisch
27	Actueel ▶ Brandbestrijding
29	▶ Afscheid ambassadeur
30	▶ Uitleg NS-tegemoetkoming
31	▶ Akevoth
33	▶ AOW
34	Boekbesprekingen
37	Gedicht ▶ Moderna
38	Boekbesprekingen (vervolg)
42	Lezershoekje
52	Lijf en leden
54	Nieuws uit Joods Nederland ▶ Harry Polak
56	Nieuws uit Nederland ▶ Ratna Pelle

Rosj Hasjana 5780

Bij het verschijnen van dit nieuwste nummer, wordt alweer het nieuwste jaar ingeluid: Rosj Hasjana 5780. Traditioneel wordt bij de intrede van het nieuwe jaar een zoete appel met honing gegeten.

Het staat symbool voor al het goede wat wij wensen voor het

komende jaar. Dit oeroude Hollandse

gebruik staat in schril contrast met de vele vruchten en spijzen die in Israël worden verorberd met de bijbehorende zegeningen. Prachtige symboliek en traditie maar omdat de appel nu eenmaal niet ver van de boom valt, hou ik het maar bij het zoete appeltje. Maar hoe u dit jaar Rosj Hasjana ook zult vieren, ik wens allen een goed zoet jaar toe, een jaar met veel simches en vernieuwing.

Nieuwe ambassadeur

Over vernieuwing gesproken. Dit nieuwe jaar verwelkomen we een nieuwe ambassadeur. Zijne Excellentie Hans Docter is afgelopen augustus begonnen aan de schone taak om Nederland als ambassadeur in Israël te vertegenwoordigen. Bij mijn ontmoeting met de ambassadeur op de ambassade gaf hij aan zich te verheugen op zijn nieuwe aanstelling hier in Israël en dat hij op verschillende vlakken graag met de IOH wilt samenwerken. Ik heb de laatste ontwikkelingen doorgenomen en ook uiteengezet waar de IOH in het algemeen zich mee bezighoudt. We zien dan ook uit naar een goede en vruchtbare samenwerking en wensen de ambassadeur heel veel succes!

Afscheid

Met de aanstelling van de nieuwe ambassadeur hebben we uiteraard ook afscheid moeten nemen van de vorige

ambassadeur en ambassadeursvrouw. De IOH heeft in juli een afscheidsreceptie gehouden waarbij alle belangrijke Nederlandse organisaties acte de présence hebben gegeven om in kleine kring afscheid te nemen van ambassadeur Gilles Beschoor Plug en zijn vrouw Louise. Speciaal voor deze gelegenheid waren ook onze ruim 100-jarige leden Betty Bausch en Miriam Bolle aanwezig. We hebben Gilles en Louise hartelijk bedankt voor de uitstekende samenwerking van de afgelopen jaren en ik heb namens de IOH een boek uitgereikt over de baanbrekende startups in Israël die op verschillende gebieden wereldwijd een zeer grote impact hebben. We wensen hen beiden veel succes met de nieuwe aanstelling in Servië.

NS

Zoals u verderop uitgebreid zult lezen heeft de IOH zich de afgelopen maanden zeer ingezet om zoveel mogelijk Nederlanders in Israël bij te staan met advies met betrekking tot de aan de Sjoa gerelateerde NS-uitkeringen. Daarbij hebben wij telefonisch en schriftelijk contact gehad met de commissie om het een en ander voor u op te helderen, met name gezien de specifieke situatie hier in Israël, en we hebben ook verschillende lezingen mede-georganiseerd. Ik wil allen hartelijk bedanken, met name de vele vrijwilligers die hebben geholpen met de aanvragen en het beantwoorden van de vele, vele vragen. Wij zullen de ontwikkelingen op de voet blijven volgen en houden u op de hoogte via onze mailing en onze afdelingen.

Sjana Towa

Rest mij u nogmaals een Sjana Tova oemetoeka te wensen! Op inspirerende dagen en een mooi begin van jaar met veel goede tijdingen voor u, uw gezin, familie en vrienden en allen die u liefheeft!

DE VERSCHIJNINGSDATA VAN ALEH IN 2019

Editie	Uiterste inzenddatum kopij	Verschijningsdatum omstreeks
77/5 Chanoekanummer	1 november	23 december

Geen zee te hoog

Voor het aanleveren van kopij is de redactie in belangrijke mate afhankelijk van haar vaste en los-vaste medewerkers. Begin juli ontvingen we een telefoontje van Helen Laub uit Jeruzalem. "Met Helen, ik heb een boek geschreven en stel het op prijs als de redactie een recensie in Aleh plaatst." "Geen probleem", was ons antwoord: "Stuur het maar even naar ons e-mail adres." "Ik heb geen computer en het boek is gedrukt op papier", was het antwoord. "Welnu, stuur het boek dan per post naar ons adres." "Dat lukt ook niet, ik ben slecht ter been en kan de tocht naar het postkantoor niet maken, kan de redactie het boek bij mij thuis ophalen?"

In zo'n geval vallen we als redactie terug op de IOH-afdeling en verdere helpers daar omheen. Toevallig spraken we Dini Goldschmidt (secretaris van IOH-afdeling Jeruzalem en tevens bibliothecaris van het CRDJ, Center for Research on Dutch Jewry). Dat gebeurde tijdens het afscheid van de Nederlandse ambassadeur op 9 juli. Dini was bereid bij Helen Laub langs te gaan om het boek op te halen. Dat bleek echter niet zo eenvoudig; Helen was niet aanwezig op het opgegeven adres, maar in verband met loopproblemen aan het revalideren op een andere locatie. Een uur heeft Dini in Jeruzalem rond gereden, voordat ze uiteindelijk ter plaatse belandde om zowel het boek alsook een met de hand geschreven gedicht in ontvangst te nemen.

Als extra service heeft Dini het handgeschreven gedicht in Word getypt en aan de redactie gezonden. U vindt het elders in deze Aleh. Het boek lag nu op het CRDJ, Hebrew University en dat had een bijzondere reden, want één maal in de week rijdt Irene Sommer (secretaresse van CRDJ) naar Netania en ze was zo bereidwillig het boek daar bij redactielid Rob Coopman af te leveren. Het laatste traject dat het boek heeft afgelegd was van Netania naar Tel Mond, waar het uiteindelijk bij Bart Berman terecht kwam die het boekverslag heeft geschreven.

We wensen onze lezers veel leesplezier!

De redactie van Aleh

Digitale en gedrukte nummers van Aleh

Na het verschijnen van ons zomernummer, zowel digitaal als in druk, hebben meerdere mensen laten weten dat we ons de kosten en moeite van de gedrukte Aleh konden besparen, omdat ze hem liever alleen digitaal lezen. Dat is een prima ontwikkeling en we verzoeken iedereen die er net zo over denkt om dat even te bevestigen bij Chris op kantoor: ioh@netvision.net.il of tel. 03-5625611.

Dit Rosj Hasjananummer verschijnt opnieuw zowel digitaal als in druk. Alle leden krijgen de Aleh! Het Chanoekanummer gaat echter weer alleen digitaal verschijnen. Leden die geen mogelijkheid hebben om die digitale Aleh te lezen, omdat ze geen computer hebben of andere aanpassingsproblemen, kunnen dat – voor zover ze het nog niet deden – ook aan Chris melden en zich op de lijst laten zetten voor een zwart-wit afdruk met kleurige omslag. Daar hoeft je je maar één keer voor op te geven. Daarna krijg je steeds die afdruk als er uitsluitend een digitaal nummer verschijnt.

Wij wensen al onze lezers Sjana Tova en Chag Sameach!

De redactie van Aleh

ROSJ HASJANA

RUZIE OP ROSJ HASJANA, EEN WAAR GEBEURD VERHAAL UIT DE MISJNA

door rabbijn Eliahoe Philipson

RABBAN GAMLIEL WAS DE VORST (NASI), DE LEIDER VAN DE JODEN TEN TIJDE VAN DE ROMEINSE BEZETTING. DOOR ZIJN STERKE PERSOONLIJKHEID WAS HIJ IN STAAT DE EENHEID VAN HET VOLK IN STAND TE HOUDEN, ONDANKS HET WREDE BEWIND VAN DE ROMEINEN. HET SANHEDRIN (HOGE GERECHTSHOF) WAS NA DE VERWOESTING VAN DE TEMPEL GEVESTIGD IN YAVNE.

In deze tijd ontstonden er allerlei nieuwe stromingen in het Jodendom, mede onder invloed van het Romeinse heidendom en de opkomst van het christendom. Door zijn sterke gezag en de algemene erkenning van zijn geleerdheid was hij in staat de verschillende stromingen bijeen te houden.

Een van de belangrijke taken van het Sanhedrin was het vaststellen van de kalender.

Dit werd namelijk bepaald door het waarnemen van de nieuwe maan. Evenwel, ook in die tijden was men reeds in staat, de verschillende maanstanden en tijden door berekening vast te stellen. De Misjna verhaalt (R.H. 2) hoe rabban Gamliel op de bovenverdieping van zijn huis een tentoonstelling had ingericht, met de verschillende vormen en standen van de maan en hun plaats aan het firmament. Wanneer er getuigen kwamen, die de nieuwe maan hadden waargenomen, werden zij daarheen gebracht. Door te vragen welke vorm en richting met

L'Shana Tova

hun waarneming overeenkwam, wist rabban Gamliel dan vast te stellen of hun waarneming correct was. Op grond daarvan werd dan de nieuwe maan-dag vastgesteld. Dit was vooral belangrijk voor het vaststellen van de feestdagen, zoals in de Tora staat geschreven: "dit zijn de feestdagen van God, zoals jullie ze moeten uitroepen op hun bepaalde tijd."

Het verhaal in de Misjna gaat erover dat er getuigen werden ontvangen door rabban Gamliel, die hun verklaringen accepteerde en bepaalde dat het Rosj Chodesj (nieuwe maan-dag) was. Echter, een aantal andere geleerden – onder wie rabbi Jehosjoea – bewezen dat de getuigenis onmogelijk, en dus vals was. Ofschoon de grote geleerde rabbi Jehosjoea, die te Peki'in in Galilea woonde, waarschijnlijk gelijk had moest hij, na overleg met rabbi Akiva en rabbi Dosa, toch de autoriteit van rabban Gamliel aanvaarden. Deze gebod hem, om te laten zien wie er het laatste woord had, door op de dag waarop rabbi Jehosjoea had gedacht, dat het Jom Kippoer moest zijn, bij hem op bezoek te komen met zijn stok en zijn geldbuidel, hetgeen uiteraard niet is toegestaan op Jom Kippoer.

Aldus geschiedde, en zo kwam rabbi Jehosjoea bij rabban Gamliel op die bewuste dag op bezoek met zijn stok en geldbuidel. Toen rabban Gamliel dat zag, omhelsde hij hem en zei: "Welkom mijn leraar (rabbi) en mijn leerling; mijn leraar als meerdere in wijsheid en mijn leerling, omdat je mijn beslissing hebt geaccepteerd."

Nadat dit verhaal tot een vreedzame oplossing had geleid, zouden we denken dat de ruzie – of beter: het halachische

meningsverschil – tussen de twee rabbijnen was bijgelegd.

Maar dat was niet zo; er worden nog een paar gevallen van meningsverschil in de Gemara vermeld. Toen zette rabban Gamliel rabbi Jehosjoea ten schande en liet hem tijdens de hele voordracht staan, terwijl alle andere toehoorders zaten. Als gevolg hiervan werd rabban Gamliel door de andere leden van het Sanhedrin uit zijn functie gezet en werd rabbi Elazar in zijn plaats benoemd!

Wij vragen ons natuurlijk af, waarom de geleerden in hun eigen boeken over hun onderlinge ruzies schrijven. Het zou toch gezonder zijn om die niet aan de grote klok te hangen?

Juist op Rosj Hasjana is het een goed moment hierbij stil te staan. In de eerste plaats toont dit, dat ook grote geleerden gewone mensen zijn in hun gedragingen. Maar ook, dat een mens zichzelf moet verbeteren en gemaakte fouten kan herstellen. In ons geval werd de ruzie weer bijgelegd en rabban Gamliel werd na enige tijd herbenoemd. Verder leren we hieruit, dat mensen eerbied moeten tonen voor elkaar, zelfs als de ander zich vergist. Tenslotte begrijpen we uit deze historie ook, dat niet ieder voor zichzelf halacha kan vaststellen, want als dat gebeurt, is de eenheid van het volk zoek.

Op Rosj Hasjana is dan ook het juiste moment om bij elkaar te komen, oude ruzies te beslechten en gezamenlijk en eendrachtig aan de toekomst te bouwen.

De stem van de sjofar

Het horen van de sjofar is één van de weinige specifieke mitswot voor Rosj Hasjana. De taak van de sjofar is ons wakker te schudden, ons buiten onszelf te halen zodat we nieuwe diepten kunnen ontdekken, zodat we dichter bij God kunnen komen. De sjofar roept ons op om diep adem te halen, de grenzen van onze ziel te verbreden en te verwijderen, en te geloven dat we kunnen en mogen proberen, dat we kunnen en mogen veranderen. De sjofar doet ons ook denken aan de roep van de engel aan Avraham: Doe deze jongen niets aan! Ga niet te ver! Luister naar wat echt van je gevraagd wordt.

De sjofartonen zijn bedoeld om ons een boodschap mee te geven, daarom is de mitswa ook om “naar de stem van de sjofar te luisteren”. Er zijn drie verschillende sjofartonen: Tekia, Sjewariem en Troea.

De Tekia is een lange toon, het geluid van de zekerheid – er is één boodschap, één doel, net als de sjofar die bij het Jubeljaar vrijheid uitriep over de hele land, (Wajikra 15:10).

De Sjewariem zijn een serie van drie gebroken tonen, het geluid van gebrokenheid, breekbaarheid – ons leven, onze maatschappij, onze wereld is niet volmaakt, er zijn brokken, soms groot en soms klein. Laten we daar niet onze oren en ogen voor sluiten. We hebben de opdracht op te komen voor de zwakken, de gebrokenen, de breekbaren, waar dan ook ter wereld. Deze tonen moeten ons waarschuwen voor onverschilligheid voor de breuken in onze samenleving.

De Troea is een serie van negen korte staccato's, het geluid van urgentie – urgentie om te reageren als we iets zien dat niet door de beugel kan, urgentie om niet zwijgend door te lopen, urgentie om actief aan tikkoen olam te werken, om de wereld tot een betere plaats te maken.

En dan als laatste de Tekia Gedola – de grote Tekia, het geluid van onze eeuwige poging om rechtvaardigheid te zoeken. Tsedek Tsedek tirdof – Zoek rechtvaardigheid en niets dan rechtvaardigheid. Dan zul je in leven blijven en mag je het land dat de Eeuwige jouw God, je zal geven,

in bezit nemen (Dewariem 16:20). De tekst herinnert ons eraan dat we alleen onze plek op deze aarde verdienen als we rechtvaardigheid zoeken en proberen te brengen. De Tekia Gedola roept ons op om een gemeenschap, een maatschappij te vormen die voor rechtvaardigheid zorgt voor al zijn leden. Een goed doel om met zijn allen met vereende krachten aan te werken in dit nieuwe jaar!

Er zijn vele midrasjiem en verhalen over de sjofar. Hier zijn er twee:

IEens zei rabbi Israel Baal Shem Tov tegen rabbi Ze'ev Kitzes, een van zijn begaafde leerlingen: “Jij zal dit jaar op Rosj Hasjana de sjofar voor ons blazen. Ik wil dat je alle kawanot, gedachten, over het sjofarblazen, gaat bestuderen, zodat je erop kan mediteren als je de sjofar blaast.”

Rabbi Ze'ev boog zich met vreugde en vrees over zijn taak, vreugde vanwege het grote privilege, en vrees vanwege de enorme verantwoordelijkheid. Hij bestudeerde de kabbalistische geschriften die hem de vele aspecten en betekenissen van de sjofar uitlegden en inzicht gaven in wat de verschillende tonen van de sjofar opwekken, hoe ze de verschillende kamers van de ziel raken. Hij maakte ook een 'spiekbrieftje' zodat hij eraan kon denken bij het blazen van de sjofar.

Eindelijk was het zover, de ochtend van Rosj Hasjana, en rabbi Ze'ev stond op de bima midden in de synagoge van

de Baal Shem Tov, tussen de Torarollen, omringd door de in talliet omhulde sjoelgangers. Zijn leraar stond aan zijn tafel in de zuidoosthoek van de ruimte, zijn gezicht leek wel in vlammen te staan. Een ontzagvolle stilte vulde de kamer, iedereen wachtte op het hoogtepunt van de dag – de indringende stoten van de sjofar.

Rabbi Ze'ev stak zijn hand in zijn jaszakje, en zijn hart bevroor: het briefje was weg! Hij wist zeker dat hij het er die morgen in had gestopt en nu was het er niet. Gespannen zocht hij zijn geheugen af naar alles wat hij had geleerd, maar door zijn verdriet over het verloren briefje leek zijn geheugen wel een zeef: zijn hoofd was helemaal leeg. Tranen van frustratie vulden zijn ogen. Hij had zijn leraar, die hem deze heilige taak had toe vertrouwd, teleurgesteld. Nu moest hij de sjofar blazen zonder zijn kavanot, zonder alles wat hij had geleerd. Met een zwaar hart blies rabbi Ze'ev de reeks tonen die de liturgie voorschreef en – de ogen van zijn leraar vermijndend – ging hij weer op zijn plaats zitten.

Na de dienst liep de Baal Shem Tov naar de hoek waar rabbi Ze'ev stilletjes onder zijn talliet zat de huilen. "Gut jom tov, rabbi Ze'ev - riep hij - dat waren zeer indrukwekkende sjofartonen die we vandaag hebben gehoord!"

"Maar rebbe... ik..."

"Het paleis van de koning" zei de Baal Shem Tov, "heeft vele deuren en poorten, die naar vele zalen en kamers leiden. De bewakers van het paleis hebben grote ringen met vele sleutels, elk van hen opent een andere deur. Maar er is één sleutel die alle sloten kan openen, een 'mastersleutel' die alle deuren opent.

"De kavanot, jouw studies en alles wat je hebt gelezen, zijn sleutels, die elk een andere deur in onze ziel opent, die elk toegang geeft aan een andere kamer in de bovenwereld. Er is echter slechts één sleutel die alle deuren opent, die voor ons de diepstgelegen kamers van het goddelijke paleis kan openmaken. Die 'mastersleutel' is... een gebroken hart!"

II

Er waren eens een broer en zus die beiden een sjofar hadden van de kop van dezelfde ram. Als één sjofar werd geblazen, trilde en blies de andere sjofar mee. Op een dag speelde de jongen in de bossen met zijn vrienden. Toen het donker begon te worden, renden zijn vrienden terug naar huis, maar de jongen was zo verdiept in zijn spel dat hij er niet op lette. Opeens was het donker en merkte hij dat hij helemaal alleen was en de weg naar huis niet kon vinden. Hij dwaalde een beetje in het rond, maar begreep al snel dat hij die nacht in het bos zou moeten doorbrengen. Hij had het koud en was bang. Zittend onder een boom opende hij zijn rugzak om te kijken of hij misschien iets te eten bij zich had. Toen zag hij zijn sjofar en wist dat hij gered was. Hij pakte de sjofar en blies een lange Tekia. Ver weg, in hun huis, hoorde zijn zus haar sjofar meeblazen. Ze begreep dat haar broer in het nauw was en blies een Troea terug. Ze bliezen heen en weer door de nacht totdat hij veilig de weg naar huis had gevonden.

Ik wens u allen Sjana Tova oemetoeka!

Rabbijn Corrie Zeidler

NETANYA-SHARON ► IN HET VOETSPoor VAN DE ROTHSCHILDS

Op 27 mei sprak Baruch Bar-Tel over "Plantaardig en onaardig, over kwekersrecht en onrecht".

Op 10 juni werd er een excursie – vanwege het interessante programma niet zomaar een toel – naar Zichron Ya'akov en Ramat Hanadiv gemaakt. Na een koffiepauze op Mitzpe Hadera zetten we de weg voort naar Zichron Ya'akov. Daar bezochten we Tut Niyar, het bedrijf van Timna en Shaked Neumann, waar op unieke wijze papier en papierprodukten van bijzonder goede kwaliteit met de hand worden gemaakt. Hier kwam één, twee, drie, vier, alles onder één hoedje van papier van pas.

Vlakbij is het museum van de Eerste Alia, waar we een rondleiding kregen. De expositie in het gebouw, dat in 1892 door de Rothschilds is neergezet, vertelt het verhaal van de Alia in de jaren 1882-1904. Daarna nuttigden we de lunch in het restaurant Mataim in het Ramat Hanadiv park; hierna leidde Hugo Trago, manager van het complex, de 23 deelnemers om de tuin.

Op 1 juli toonde Chana van Win, sonotherapeute (klanktherapie) ons hoe de stem aan de vork zit en hoe een en ander gebruikt wordt door KNO (keel, neus en oor)-artsen om te onderzoeken, of een patiënt die "Ah" zegt de zuivere waarheid spreekt. Chana demonstreerde hoe de resonantie van de vork met een elegante zwaai, de zogenaamde vorkheftruc, in werking komt. De lezingen worden altijd voorafgegaan door een gezamenlijk ontbijt ter plaatse. De mensen die het programma van de sonotherapeute tevoren hadden gelezen kwamen gewapend met hun vork van het ontbijt naar de lezing...

Doorgaans nemen een twintigtal leden deel aan deze bijeenkomsten, maar er is royaal plaats voor meer!

Baruch Bar-Tel, buitengewoon afdelingslid

TEL AVIV ► TERUGBLIKKEND OP ACTIEF JAAR

Vroeger was een bezoek aan het Koepat Cholim een enerverende gebeurtenis, waarbij wildvreemden heftige discussies voerden over de voornaamste vraag "wie is er aan de beurt"; hierop antwoordden altijd meerdere wachtenden en reageerden alle aanwezigen. Dit populaire verschijnsel is sinds de invoering van het afroepsysteem vervallen tot een saai staren naar het tergend langzaam voortschrijden van de nummers.

Zo zijn ook jaarvergaderingen van de IOH door de tweejarige benoemingen versaaid tot procedurele, vrijwel discussieloze bijeenkomsten. Het scheelt wel dat de notulen tevoren geschreven en naderhand niet meer gelezen hoeven te worden. En omdat de leden dit weten, nemen ze niet meer de moeite te komen. Dat scheelt in de kosten van de kiboed.

Op 13 juni vond de jaarlijkse Huishoudelijke Vergadering van de afdeling Tel Aviv plaats in Beth Juliana. Aangezien het bestuur – slechts bestaande uit Avraham (Albert) de Vries, voorzitter en Baruch Bar-Tel, vertegenwoordiger Hoofdbestuur – in 2018 voor een periode van twee jaar was gekozen, werd er alleen verslag uitgebracht over de activiteiten van dat jaar. Die bestonden uit vijf Parlementsbijsenkomsten, vijf Kiryat Ono-bijeenkomsten en zes bijeenkomsten van Jong Belegen, die georganiseerd werden in samenwerking met Elah.

Na deze HV werd nog een Parlementsbijsenkomst gehouden. Op 25 juni is het Jong Belegen-seizoen afgesloten met een feestelijke bijeenkomst in de tuin van Micky. Bij deze gelegenheid hebben we Yvonne Ben-Hador gekozen tot IOH-vertegenwoordiger in deze groep.

Toen werd het zomervakantie.

Wij wensen u allen een Sjana Tova!

Baruch Bar-Tel

JONG BELEGEN CENTRUM ► EINDE SEIZOEN

(JBC is een gezamenlijk project van IOH en Elah)

Op dinsdag 25 juni vond de slotbijeenkomst van Jong Belegen Centrum in dit seizoen plaats.

Het is al traditie geworden dat we dit vieren bij Micky, die ieder jaar hiervoor haar schitterende tuin beschikbaar stelt. Met een hapje en een drankje genoten wij allen van de heerlijke muziek, die Shabtat ons ten gehore bracht. Velen zongen en dansten mee bij de liedjes die hij zong in diverse talen en iedere keer weer blijkt hoe wij hier allen van genieten.

Het hapje bestond dit keer uit falafel met diverse salades en het zoete onderdeel van de avond werd ons getraceerd door Ines en Herman Braaf, die daarmee hun 62e trouwdag vierden.

Roos en haar vrijwilligers mogen trots zijn op alles wat ze het afgelopen jaar georganiseerd hebben. Het is niet eenvoudig om iedere keer weer iets interessants te vinden. Voor het komende seizoen wordt het team versterkt met Yvonne Ben Hador, die de IOH gaat vertegenwoordigen bij dit werk en wij wensen haar veel succes!

Jetty Rosner

JERUZALEM ► FRANSE CHANSONS

Het afdelingsjaar is weer voorbij en we zijn druk bezig met de voorbereidingen voor het nieuwe seizoen dat al op 4 september begint met onze traditionele maandelijkse koffiemiddag.

Wij sloten het afgelopen seizoen op 26 juni af met een heel geslaagde slotbijeenkomst in Beit Maiersdorf op de Har Hatsofiem campus van de Hebreeuwse Universiteit

Als programma hadden wij het ons bekende duo André Boers en Rob Coopman uitgenodigd voor hun presentatie: "Jewish aspects in French Chansons". Vele bekende en ook minder bekende persoonlijkheden werden belicht en het was een openbaring voor ons te horen hoe veel Joden er in deze branche waren of ook niet-Joden die Joodse aspecten behandelden. Sommige chansons waren bijzonder ontroerend en het publiek luisterde ademloos naar de fascinerende uitleg over de achtergrond van elk lied en naar de muzikale uitvoering. André en Rob zijn volkomen op elkaar afgestemd, waarbij André de uitleg presenteert en Rob de voortreffelijke power point presentatie van de muziek en de tekst en alle technische aspecten die daarbij horen verzorgt.

Na afloop van de uitvoering was er een heerlijke melkkost maaltijd en men bleef nog lang zitten en napraten. Wij hopen dat ook het komende jaar een succes zal worden en heel veel leden onze activiteiten zullen bezoeken.

Dini Goldschmidt

Op de eerste rij v.l.n.r. Betty van Essen, Tirtsah Safra-Vleeschhouwer en Jozef Vleeschhouwer

HAIFA EN HET NOORDEN ► SEIZOEN AFGESLOTEN

Op 27 juni hielden we ons gebruikelijke etentje ter afsluiting van het seizoen. Het was zowel lekker als heel gezellig. Iedereen heeft zich goed geamuseerd en heerlijk gegeten! De trompettist speelde uitstekend en zijn begeleidster was een lust voor het oog en zong niet slecht. Wie er niet bij was heeft echt iets gemist! Om een indruk te geven, hierbij een fotoverslag.

Ini Lederer

Polak Finance and Investments

Jissachar Polak is dé bekende, vertrouwde en echt Hollandse financieel adviseur in Israël voor

onroerend goed
VS en Europa

tama38

hypotheekadvies

alle financiële
vraagstukken

begeleiding/
advies beleggen
(in en buiten Israël)

doorlopende financiële
begeleiding

financiële
oudedagsplanning

BSR4 Tower 26th floor Metzada 7, Bne Berak (t) +972 (0)3 605 0218

global@polakinvestments.com
www.polakinvestments.com

Voor alle opdrachten – groot en klein

THE HANDY MAN

- ✓ VERBOUWINGEN
- ✓ DAKISOLATIE
- ✓ SCHILDERWERK
- ✓ ELEKTRICITEIT
- ✓ SANITAIR
- ✓ TIMMERWERK
- ✓ RENOVATIE KEUKENS EN BADKAMERS
- ✓ ALLE SOORTEN KASTEN OP MAAT
- ✓ VOORAL VOOR BEJAARDEN: Kleine voorzieningen die het wonen gerieflijker en veiliger maken, zoals deuren die de goede kant opdraaien, handgrepen in toilet, enz.

wendt u zich tot Yasha Israels – tel: 09-7745844
yashai@in.zahav.net.il – www.handyman.up.co.il

BETH JOLES ► BESTUURSWISSELING EN VEERTIG JAAR KIKAR HARAKAFOT!

Dit keer beginnen we onze reportage met de wisseling van de wacht bij het bestuur van Beth Joles.

Yossi Beck was destijds Margalit Milner en Jacques Richter opgevolgd; Margalit die als voorzitter vijftientig jaar haar taak met veel inzicht heeft vervuld, Jacques eerst als penningmeester en daarna jarenlang als voorzitter van Beth Joles.

Gideon van der Sluis (l) en Yossi Beck (r)

Yossi Beck was toentertijd minder bekend in de Hollandse kehilla en ook alweer van een volgende generatie oliem. Maar hij was niet minder toegewijd. Hij kwam gedurende zes jaar wekelijks van Efrat naar Haifa om het huis met de directeur samen te leiden. In hitte, storm en regen stond hij klaar op zijn post voor Beth Joles. We bedanken Yossi voor zijn enorme inzet en toewijding!

Door de jaren heen hadden we te maken met vele veranderingen door de verschillende opvattingen en natuurlijk ook omdat de tijd niet stilstaat. Velen van de oude generatie zijn niet meer met ons; een nieuwe generatie heeft hun plaats ingenomen. Nu staat onze nieuwe voorzitter, de welbekende André Boers voor een

nieuwe periode in het beleid van Beth Joles. We kijken de toekomst met goed gemoed tegemoet.

Ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van Beth Joles aan Kikar Harakafot en de algemene jaarlijkse vergadering hebben we allen genoten van een gezellige avond, inclusief een lekker diner op feestelijk mooi gedekte tafels. Een korte film over Beth Joles en meerdere toespraken vulden die avond. Veertig jaar is geen echt jubileum maar toch leuk om te vieren. Zoals bekend bestaat het huis al heel wat langer dan veertig jaar, namelijk vanaf 1956, toen het voor het eerst opende in Tel Maneh, in de wijk Achuza. Het verhuisde in 1979 naar het nieuwe gebouw aan Kikar Harakafot.

Een keer per maand vertellen drie bewoners in het kort over de fase van hun leven, parallel lopend met onze locatie, Kikar Harakafot. Een speciale editie van de Windhoek, onze driemaandelijks krant, is uitgegeven met natuurlijk veel nostalgie. De naam is gebaseerd op de plek waar het huis is gebouwd en waar de wind meestal blaast en loeit.

Tot onze vreugde werd een paar jaar geleden een grote zaal gebouwd die zelfs auditorium wordt genoemd; zo kunnen we grotere groepen van acteurs, orkesten en koren uitnodigen. Daar genieten we dan ook echt van.

Speciale zomerattracties: ritjes naar zee met ter plaatse gymnastiek, yoga en natuurlijk koffie met gebak in een van de cafés aan het strand. Elke woensdagmiddag gedurende de zomermaanden hebben we een verfrissende verrassing zoals ijs, milkshake of tropische vruchten – met gezellige muziek op de achtergrond – in de salon. Ook een goed middel tegen de zomerwarmte.

Nog voor de grote hitte was er een geslaagde toel naar het nieuwe natuurmuseum in Tel Aviv en tot slot een gezellige lunch in Beth Juliana, die ons de gelegenheid gaf bewoners van het andere B.J. te ontmoeten.

Het afscheid van ambassadeur Gilles Beschoor Plug met zijn vrouw gaf het gevoel dat de contacten niet alleen formeel en zakelijk waren, maar dat gedurende vier jaar ook vriendschappelijke relaties zijn ontstaan. We wensen hen veel succes in de toekomst.

De culturele activiteiten gingen door, zoals lezingen, voordrachten, films etcetera. De maand september is al in zicht en brengt met zich de feestdagen mee.

We wensen alle lezers een goed en gezond jaar toe.

!!! שנה טובה וגמר חתימה טובה !!!

Judith en Gila

Margalit Kaminer en haar vader Aryeh Hazon

Onze beste wensen voor het jaar 5780.

*Moge het een rustig jaar worden
vol vreugde en wederzijdse eerbied,
zowel in Beth Joles, als in ons land en in onze wereld.*

De Beth Joles familie

BETH JULIANA ► WE VIEREN VEERTIG JAAR

בית יוליאנה
Beth Juliana

Op dinsdag 13 augustus was het dan eindelijk zover: Beth Juliana bestaat veertig jaar! Eigenlijk is het een klein wonder, dat we ondanks een relatief kleine groep uit Nederland afkomstigen, toch een eigen Nederlands georiënteerd huis hebben in centraal Israël, naast het noordelijke Beth Joles.

Vrijwilligers die uit Nederland komen om in Beth Juliana werk te verrichten zeggen menigmaal dat dit een microkosmos is waar alles ook in het Nederlands wordt aangegeven. Een huis waar op het menu regelmatig zuurkool of rode kool met appeltjes te vinden zijn, naast nog veel andere typisch Nederlandse gerechten.

Uiteraard zijn we niet alleen maar een huis voor Nederlanders en hebben we – gelukkig voor ons – ook bewoners die een heel andere achtergrond en geschiedenis hebben. Ten slotte wonen we allemaal in Israël, dat toch een smeltkroes is van allerlei verschillende culturen.

Om 10:00 uur 's morgens is er altijd bij de eetzaal koffie met wat lekkers te krijgen en dus ook op de dag van het feest; toch was het een beetje anders deze keer. Onze geweldige keukenstaf heeft het voor elkaar gekregen een Nederlands smaakje bij onze koffie te serveren. Kruidkoek, appelflappen, appeltaart met slagroom erbij maakte het al heel speciaal. De bewoners hadden de smaak al te pakken voor de rest van deze dag.

In het huis was al aan alles te merken dat er een feest zat aan te komen. Na de lunch werd de eetzaal door heel veel personeel tot een feestzaal omgetoverd. Voor wie het huis kennen is het duidelijk dat daar behoorlijk wat werk aan is geweest. Onze enige echte cultureel coördinator Ilana, samen met een door haar samengesteld team, heeft het weer voor elkaar gekregen het hele evenement op te zetten. De creativiteit van Ilana kwam heel duidelijk naar voren en alles zag er schitterend uit. Prachtige bloemen en ballonnen gaven al aan dat dit niet zomaar een feest is.

Om 19:15 ging de zaal open en konden de bewoners en eregasten plaats nemen. Op alle tafels was een variatie van hartige en zoete hapjes te vinden. Er was een ruime keus aan drankjes en alles zag er uitnodigend uit. We waren om en nabij tweehonderd man bij elkaar waaronder staf, bestuur en speciale gasten. Toen iedereen plaats had genomen konden we om 19.30 beginnen met het programma.

Het openingswoord werd uiteraard door Shoshannah Nasch gesproken, onze enige echte directrice. Uiteraard

kwam er een beetje geschiedenis van het huis naar boven, wat humor en hoe kan het ook anders een beetje 'gematria' zoals alleen Shoshannah dat kan. Na Shoshannah was de voorzitter van het bestuur aan de beurt, Gideon Dolev. De burgemeester van Herzlia, Moshe Feldon, was speciaal voor deze gelegenheid gekomen en sprak ook een paar woorden. Toen werd het tijd voor het eerste optreden van het jongensgroepje Kinderlach, die zongen en dansten. Er was een optreden van onze eigen Theatergroep en er is behoorlijk gelachen en erg genoten.

Het tweede deel van de avond spraken Yitzhak Eltzur, hoofd van de bewonersraad en zijn collega Yossi Dotan die de toespraak in het Nederlands vertaalde. Onze laatste spreekster was Dalia Lavi, onderdirecteur van Beth Joles in Haifa. Dalia heeft heel mooi gesproken en hoopt, net als wij, dat we ook in de toekomst onze fijne relatie en samenwerking in stand houden.

De grote verrassing van de avond werd door Shoshannah onthuld en zo kregen alle bewoners en ook grotendeels het bestuur en medewerkers ons nieuwe logo te zien. Als je dan je veertigste verjaardag viert, mag je best een nieuw pakje aan en in ons geval is dat een nieuw logo. Tot slot werd het tijd voor nog een optreden door Kinderlach en zo kwam deze feestelijke avond tot een eind.

We gaan nog even door met feestelijke activiteiten en samen nagenieten. Voor nu hoop ik dat we allemaal, onze bewoners op de eerste plaats samen met medewerkers, bestuur en al onze vrienden een goede toekomst tegemoet gaan waar zorg en kwaliteit van leven hoog in het vaandel staan en blijven. We zullen er alles aan blijven doen met ons hele team, onder leiding van Shoshannah, de goede naam die Beth Juliana heeft, in ere te houden.

Ita Vos

JAD DAVIDS

Jad Davids יד דוידס
The Joseph Zvi Davids Welfare Fund Ltd.

Na een warme zomer laat Jad Davids weer van zich horen.

In de eerste plaats wil Jad Davids alle gulle gevers en natuurlijk ook alle lezers van Aleh een heel goed en gezond jaar toewensen. Ook in deze periode hebben wij uw steun nodig.

Jad Davids schenkt extra aandacht aan diegenen, die het moeilijk hebben alle extra uitgaven voor de komende chagiem te bekostigen. Die mensen krijgen een extraatje met Rosj Hasjana en ook met Pesach.

Jad Davids ontving verschillende donaties van personen, die op deze manier hun waardering uitspreken voor het werk van Avraham Roet. Allen veel dank hiervoor.

Jad Davids wenst u nogmaals chag sameach en vooral een gezond en zoet jaar voor u en uw families.

Bestuur Jad Davids

CERTIFICATEN

Gouden certificaat

Salo Muller uit dank

Zilveren certificaat

Chana Rinat bijzondere verjaardag

Twee certificaten voor

Lieneke Elburg bijzondere verjaardag

JAD DAVIDS - Fonds voor Nederlandse Bejaarden in Israel.
POB 5207 - Herzlia, 4615102

UW GELD DIENT EEN GOED DOEL!!!!

Voor speciale gelegenheden

Certificaten vanaf 75 NIS
Zilveren vanaf 500 NIS
Gouden vanaf 1000 NIS

ELKE WOENSDAGOGHTEND IN BETH JULIANA

- Een grote collectie artikelen, zoals sieraden.
- Cadeautjes voor de kleinkinderen enz.
- Aantrekkelijke prijzen te kust en te keur.

De opbrengst gaat naar Jad Davids. Vele kleintjes maken een grote..... en u verblijdt de ontvanger.

E-mail: davidsfonds60@gmail.com

Website: www.jad-davids.com Tel: 0507262577

Giften en jubileumcertificaten van Jad Davids zijn verkrijgbaar bij:

regio	verkrijgbaar bij	telefoon	email
Haifa	Eline Simha	050-7262577	eline.simha@gmail.com
Jeruzalem	Chawa Dinner	02-5671440	dohdadh@gmail.com
Tel Aviv	Riek Levie	03-6744882	riekl@bezeqint.net

Bankrekening Jad Davids: 215200/95, Bank Leumi Ra'anana, snif 942.
Graag met vermelding van naam en adres (voor de kabbala).

DAVIDSFONDS

Op de AV van de IOH op 18 juni heb ik bij de rondvraag de opmerking gemaakt, dat ik op de agenda van de vergadering het Davidsfonds niet aangekondigd had gezien. Voor zover mij bekend behoort het Davidsfonds bij de onderdelen van de IOH. Het is gebruikelijk om alle onderdelen te bespreken. Maar daar het niet op de agenda stond, is het totaal niet genoemd.

Ik bracht dit feit naar voren en zei, dat ik het als medewerker van het fonds niet juist vond dat er geen woord over gezegd is. Daar het echter al laat was en velen de zaal verlaten hadden, werd er nauwelijks aandacht besteed aan mijn woorden.

In vorige jaren werden de medewerkers één of twee keer per jaar uitgenodigd bij een bestuursvergadering en werden de aanwezigen op de hoogte gebracht met de activiteiten. Dit is al een paar jaar niet gebeurd. Privé sprak ik hierover met Gideon van der Sluis, die tot voor kort voorzitter van ons JD-bestuur was. Echter zonder resultaat! Inmiddels is David Eisenmann voorzitter van het fonds geworden en hij belde me kort na de AV op om uitleg te geven. Ook Eline Simha nam contact met me op als bestuurslid. Inderdaad werden de medewerkers op bepaalde tijden verrast met een bedankbrief, waarbij ook een cadeautje. Op cadeautjes zit ik echt niet te wachten! Veel belangrijker is het over het wel en wee van het fonds te horen. Bovendien kunnen ook de medewerkers hun inbreng geven om het fonds rendabeler te maken. Ik heb bijvoorbeeld al tijden geen certificaat-aanvragen gehad. Hierop ontving ik als antwoord, dat men deze 'papiertjes' niet nodig heeft, maar dat er wel giften binnenkomen. OK, maar als medewerker ben ik – zoals ik hierboven schreef – toch geïnteresseerd hoe het fonds ervoor staat en ben bereid mijn steentje bij te dragen, want ik weet dat er mensen zijn, die deze steun nodig hebben!

Toen ik vroeger (ik doe het al vele jaren) de certificaten maakte werd aan mij de bijdrage, meest per cheque, gestuurd. Dit was voor mij extra werk en zo kreeg ik het idee om het rekeningnummer van het fonds in Aleh bij de aankondigingen van JD te zetten. Deze raad is opgevolgd. Op die manier komt de bijdrage rechtstreeks in het fonds zonder onnodig extra werk en kosten.

Bovenstaande moest me van het hart om ook de IOH-leden en lezers van Aleh hiervan op de hoogte te brengen.

Riek Levie

Reactie van Jad Davids:

Jad Davids heeft direct contact opgenomen met Riek Levie en haar uitgenodigd naar de volgende vergadering van het Jad Davids bestuur. Hartelijke groet,

David H. Eisenmann

PERSONALIA

Overleden

Mw. Hava Baziz-Haringman, Jeruzalem (2017)

Mw. Judith ten Brink, Haifa

Mw. Mirjam Whartman-de Raay, Herzliya

יהי זכרם ברוך

Geboren

2 Achterkleinzonen voor Froukje en Barend Noot

Kleinzoon voor Kern en Dan Reizenstatt

Kleindochter voor Cathie en Henoch Wajsborg

מזל טוב והרבה נחת!

Oliem

Matan Ben Shabat

Jonah Cohen

Arava Dadon

Yaara Nudler

Levi Preger

ברוכים הבאים!

DOCOSTORY LTD

Uw verhaal is een BOEK WAARD

Wij zijn gespecialiseerd in het **documenteren** en **schrijven** van **biografieën**, **in het Ivrít**, Nederlands en Engels. Laat uw levensverhaal vereeuwigen door een professioneel team.

Miriam Dubi Gazan, geschiedschrijver

TEL: 972-9-741 94 71 • FAX: 972-9-746 48 67

MOBIEL: 054-740068

miriamdubi@bezeqint.net • www.docostory.com

BELANGRIJKE BESLISSINGEN VOOR OUDEREN

“Mijn hele leven was ik zelfstandig, ik vind het belangrijk om ook nu mijn zelfstandigheid te behouden!”

“Ik vind het belangrijk om in mijn huis te kunnen blijven wonen, in de stad die ik ken en waarvan ik hou en zelfs om bij de jongen van de kruidentier te blijven die ik al 20 jaar ken en die precies weet hoe ik mijn lievelingskaas gesneden wil hebben! Ik wil nooit uit huis te hoeven worden geplaatst.”

“Weet je, ik zeg het alleen aan jou, ik kan het zelfs niet aan mijn vrouw zeggen – ik wil die verzorging helemaal niet.”

Hoe kan ik mijn zelfstandigheid en onafhankelijkheid bij medische beslissingen behouden?

De organisatie Nini Czopp biedt diensten voor Nederlandse immigranten en hun echtgenoten in Israël aan; zowel in de kibboets, in de moshav en in aanleunwoningen van Kiryat Shmona tot aan Eilat. De bijeenkomsten vinden thuis, in de natuurlijke omgeving, plaats. Het is niet nodig om hiervoor naar bepaalde kantoren of klinieken te gaan.

Door onze jarenlange ervaring met de Nederlandse gemeenschap, hebben we geleerd dat ‘Nederlandse Israëliërs’ in staat en bereid zijn om over onderwerpen te spreken die in Israël als ‘te moeilijk’ worden beschouwd. Wat bedoelen we hiermee?

We kunnen openlijk praten over de angst om afhankelijk van andere mensen te worden als er bepaalde medische behandelingen moeten worden uitgevoerd. Het is mogelijk om de verlangens bij medische behandelingen hardop uit te spreken en om bepaalde procedures die tegen het eind van het leven kunnen worden uitgevoerd te bespreken zodat deze menswaardig en respectvol zullen zijn.

Het is heel belangrijk om ervoor te zorgen dat de wensen en aspiraties van de ouderen naar hun persoonlijke wereldbeeld, zoals zij hun hele leven hebben geleefd, worden vervuld. Het komt echter zeer geregeld voor dat de wensen van ouderen, met betrekking tot hun lichaam, niet door hun verzorgers (artsen, verpleegkundigen en familie) worden gerespecteerd.

Om de zelfstandigheid en onafhankelijkheid bij medische beslissingen te kunnen waarborgen, moet een voorlopig

medisch plan worden bedacht en opgesteld. Het plannen van medische beslissingen betekent dat je je van tevoren voorbereidt op de gevolgen die het ouder worden met zich mee kan brengen en op de mogelijkheid om van tevoren beslissingen over je lichamelijke welzijn te nemen. Het plan probeert om een persoon in staat te stellen controle te blijven uitoefenen over zijn/haar levensstijl en lichaam bij verminderde fysieke en/of cognitieve mogelijkheden.

Het plan wordt opgesteld door middel van documenten die de wil van de persoon uitdrukken, zodat die zijn/haar wil kenbaar kan maken wanneer hij/zij niet meer mentaal of fysiek in staat is om dit te doen. De medewerkers van stichting Nini Czopp bieden deze consultatiedienst met de voor elk persoon relevante formulieren aan, helpen bij het invullen van de formulieren en begeleiden bij de bureaucratische processen die hierbij, bij de verschillende ministeries, komen kijken.

De afgelopen paar maanden heeft de stichting zelfs verschillende lezingen door het land gehouden (in Jeruzalem, Haifa en Be’er Sheva) waar leden van de Nederlandse gemeenschap aan hebben deelgenomen. Zij hebben alle informatie over het belang van een medische plan, en hoe dit moet worden aangepakt, ontvangen. De raadvrouw voor Holocaustoverlevenden van de stichting gaf bij dezelfde gelegenheid een lezing en verstrekte de meest actuele informatie over de rechten van overlevenden van de Holocaust in Israël en daarbuiten.

Stichting Nini Czopp zal dit jaar nog meer lezingen aan de Nederlandse gemeenschap in het hele land gaan geven en zal dan de meest actuele en relevante informatie verstrekken. De directrice van de stichting wordt uitgenodigd om lezingen over dit onderwerp te geven in verschillende fora in het hele land - aan professionals,

advocaten, artsen, maatschappelijk werkers, enz. De organisatie zal alles in het werk blijven stellen om kwesties met betrekking tot het welzijn van overlevenden van de Holocaust te bevorderen.

Stichting Nini Czopp, tel. 03-6242920, emz@netvision.net.il

"כל החיים הייתי עצמאית, חשוב לי שהעצמאות שלי תישאר אס כעת!"
"חשוב לי להישאר בבית שלי, בעיר שאני מכירה ואוהבת, אפילו את הבחור במכולת אני מכירה כבר 20 שנה והוא יודע בדיוק איך אפרוס לי את האבינה שאני אוהבת! לא חצה אצנו את הבית שלי אצולס"
"את יודעת, אני אומר רק אן, אפילו לאשתי אני לא יכול להזיז - אני לא חצה אקבל את הטיפוח הזה"

כיצד לשמור על העצמאות והאוטונומיה שלי בכל הקשור להחלטות רפואיות?

עמותת ניני צ'ופ נותנת שירות ליוצאי הולנד ובני זוגם, ברחבי הארץ, בקיבוץ, במושב, בדירור המוגן, בקרית שמונה ועד אילת. המפגשים נערכים בבית, בסביבה הטבעית. אין צורך להגיע לקליניקות. מהיכרותנו רבת השנים עם הקהילה ההולנדית, למדנו כי הישראלים ההולנדים מסוגלים ורוצים לשוחח על הנושאים שהם בארץ בבחינת "טאבו". ולמה הכוונה?

אפשר לשוחח באופן ישיר על החשש והפחד מתלות באנשים אחרים בטיפול פיזי, אפשר "לשים על השולחן" את הרצונות באשר לקבלת טיפול רפואי באופן ברור ואף אפשר לשוחח על תהליכים של סופיות החיים על מנת שהיא תהיה אנושית ומכבדת.

בתקופת הגיל המבוגר, קיימת חשיבות רבה להבטיח כי רצונות והשאיפות של האדם המבוגר יוגשמו ברוח תפיסת עולמו האישית, כפי שהייתה לאורך שנות חייו. **המציאות היא כי פעמים רבות, הרצונות של אנשים מבוגרים באשר לגופם, אינן מכובדות על ידי המטפלים בהם (רופאים, אחיות, ובני משפחתם).** על מנת להבטיח את העצמאות והאוטונומיה על החלטות רפואיות, יש לערוך **תכנון רפואי מקדים**. תכנון החלטות רפואיות משמעו היערכות מוקדמת להשלכות שעשויות להיות לזקנה על היכולת לקבל החלטות לגבי הגוף. התכנון מנסה לאפשר לאדם לשלוט על אורח חייו וגופו במצבים של ירידה בכושר הגופני ו/ קוגניטיבי.

התכנון נעשה באמצעות **מסמכים שיביעו את רצונות של האדם**, ישמיעו את קולו כשהוא כבר לא יוכל לעשות כן. עובדי עמותת ניני צ'ופ נותנים שירות זה של ייעוץ מהם הטפסים הרלוונטיים לכל אדם ואדם ומסייעים במילוי הטפסים עד תום התהליכים הבירוקרטיים הכרוכים בכך, מול משרדי הממשלה השונים. במהלך החודשים האחרונים, העמותה אף ערכה מספר הרצאות ברחבי הארץ (ירושלים, חיפה ובאר שבע) בה השתתפו יוצאי הקהילה ההולנדית וקיבלו את כל המידע באשר לחשיבות התכנון הרפואי וכיצד עושים זאת. יועצת זכויות ניצולי השואה של עמותת ניני צ'ופ, הרצתה אף היא באותו מעמד וציידה את הנוכחים במידע המעודכן ביותר באשר לזכויות ניצולי השואה במדינת ישראל ומחוצה לה. עמותת ניני צ'ופ תמשיך ותערוך השנה הרצאות הוספות לקהילה ההולנדית בכל רחבי הארץ, ותדאג לתת את המידע העדכני והמשמעותי ביותר. מנכ"ל העמותה מוזמנת להרצות בנושא זה בפורומים שונים ברחבי הארץ-לאנשי מקצוע, לעורכי דין, רופאים, עובדים סוציאליים ועוד. העמותה תמשיך לעשות כל שביכולתה על מנת לקדם נושאים הקשורים לרווחת ניצולי השואה.

HET LITERAIRE WERK VAN MARGA MINCO UIT EEN ISRAËLISCH PERSPECTIEF

DR. VERED TOHAR

Dit artikel is gebaseerd op een lezing uit de lezingenserie van het Center for Research on Dutch Jewry en werd begin juni gehouden in Ra'anana. Dr. Vered Tohar leverde bij onze redactie zelf een verkorte Engelstalige weergave van haar lezing in, die is vertaald door Eldad Kisch.

“We zijn allen Anne Frank, we zijn allen Marga Minco.” Dat zei een van de toehoorders tegen mij bij een bijeenkomst in Ra'anana deze week ter ere van de Nederlandse auteur Marga Minco, winnaar van de P. C. Hooft Prijs voor 2019.

Marga Minco heeft geen introductie nodig voor een Nederlands gehoor. Deze veelbekroonde schrijfster, geboren in 1920, wordt beschouwd als een van de bijzondere Europese inspiratiebronnen van de tweede helft van de twintigste eeuw. Haar boek, Het Bittere Kruid: een kleine kroniek, werd sinds de publicatie in 1957 een van de vooraanstaande novelles over de eerste generatie Sjoa slachtoffers van het Nederlandse Jodendom, zodanig dat het deel werd van het canon en het op Nederlandse scholen werd onderwezen als onderdeel van het eindexamen gedurende vele jaren. In tegenstelling tot Anne Frank, had Minco het geluk zichzelf te kunnen redden uit de klauwen van de nazi's, en na de Tweede Wereldoorlog een gezin te stichten en een roemruchte carrière op te bouwen op het gebied van journalistiek en literatuur.

Hoewel haar boeken vertaald zijn in vele talen, waaronder Engels, Duits, Italiaans en Frans, is het enige boek dat tot nu toe werd vertaald in het Hebreeuws, Het bittere kruid, (M'rorim), en dat gebeurde pas in 1986. Het werd vertaald door Shulamit Bamberger en gepubliceerd door Salomon Publishers, kennelijk in één oplage, en het is sindsdien verdwenen van de uitstalling van Hebreeuwse boeken.

Het bittere kruid kreeg een kritische bespreking in het Hebreeuws door Gita Avinor in 1961 met als titel “Maror” en werd later opgenomen in haar anthologie in haar boek “Be-tzel ha-zikhronot” [In the Shadow of Memories: Essays on Literary Criticism] (Haifa 1975), en nog een recensie door Irit Hameiri (“The horror in a minimalist portrayal”); voor zover mij bekend is er nooit meer over deze novelle geschreven en hij is verwaarloosd en vergeten door de Hebreeuwstalige lezers.

Vandaag de dag zijn exemplaren van haar boek te vinden in de universiteitsbibliotheken, in de National Library van Israël, en in de bibliotheek van Yad Vashem.

Marga Minco behoort bij de groep van auteurs, die als “eerste generatie” de Sjoa overleefden en schrijven als getuigen, zoals Paul Celan, Primo Levi, Ka-Tsetnik (het pseudonym van Yehiël Feiner), Dan Pagis en Aharon Appelfeld – die welbekend zijn bij de Hebreeuwstalige lezers. In tegenstelling tot Celan's pathos, Ka-Tsetnik's naturalisme en Appelfeld's symbolische stijl, verkoos Minco het bittere kruid vorm te geven met minimalistisch

proza, waarbij ze beïnvloed werd door parallelle tendensen in de plastische kunst en de architectuur van die periode.

Spaarzaamheid met de beschreven details en minimale uitdrukking van emoties, onder vermindering van beschrijvingen van grafisch geweld, versterken de morele vragen die de tekst opwerpt. Deze ingehouden stijl verscherpt het feit dat de grote gebeurtenis van de Sjoa plaats vond binnen een normatieve gemeenschap en dat normatieve personen deze ontwikkeling zo vergaand lieten ontaarden. Deze ingehouden stijl helpt ook de overwegingen te begrijpen die achter de beslissing stonden om de novelle te introduceren als passende lectuur voor middelbare scholieren in Nederland, aangezien het zogenaamd geen schokkende inhoud bevat.

Minimalisme is ook een manier om stilte te gebruiken als een symptoom van post-trauma. Aangezien het werk was geschreven kort na de traumatische ervaringen, is de vermindering van de auteur van een precieze reconstructie van de details van honger, angst, mishandeling, fysieke pijn en geestelijke nood, nuttig om een veilige afstand te bewaren met het beschrevene, zonder, enerzijds, de gebeurtenissen te ondermijnen, en, anderzijds, mogelijk te maken dat zij dienen als een actief bestanddeel van herinnering aan diegenen die het niet overleefden, en als herinnering en waarschuwing voor de nieuwe lezers.

Met het gebruik van een stem in de eerste persoon, creëert Minco een sterk gevoel van authenticiteit. De poëtische kunst van het weglaten, meer dan alles te vertellen, dient het verhaal, alsof ze haar lezers zegt: Dit is wat ik me herinner, dit is wat ik me wil herinneren, dit is wat herinnerd kan worden. De rest kun je voor je zelf reconstrueren.

De P. C. Hooft-prijs van 2019 schept de gelegenheid voor vertalers van Nederlands naar Hebreeuws om de handschoen op te nemen en meer werk van Marga Minco te vertalen, inclusief haar latere boeken. Het Hebreeuwse lezerspubliek verdient dit.

(Marga Minco, *M'rorim* [Bitter Herbs: A Small Chronicle], translated by Shlomit Bamberger, Tel Aviv: Salomon 1986).

FASTEST CAR RENTAL SERVICE ON DUTCH AIRPORTS

- Easy pick-up and return
- No nonsense
- Unlimited mileage
- 100% all inclusive

www.bbcarrental.com

TAAL

VERWARRENDE WOORDEN

Alle talen kennen woorden die makkelijk misverstaan kunnen worden, vanwege meerdere betekenissen of onjuiste splitsing van onderdelen van hun componenten. Dit laatste treedt vooral op bij samengestelde woorden. Normale, geoefende lezers herkennen woorden in hun geheel, zonder spellen of ontleding, soms zelfs reeksen meerdere woorden tegelijk. Zo vliegt men door een krant heen, of een oninteressant boek. Als je terecht komt bij een onduidelijk woord, of een woord met meerdere mogelijkheden tot interpretatie, dan stokt die stroom even. Als er aanvankelijk een fout beeld is gevormd dan neemt dat even tijd tot het inzicht zich heeft hersteld. "Hé, hier klopt iets niet!" Dat is heel goed meetbaar bij taalonderzoek.

Het Engels heeft een hele serie van homoniemen, woorden met dubbele of zelfs meerdere betekenissen: crane, foil, date, leaves. Het Hebreeuws is bij uitstek verwarrend door het uitvallen van de klinkers. Een eenvoudig woord als s-p-r kan boek, kapper of grensgebied betekenen. De context lost het raadsel natuurlijk op, maar we moeten wel even afremmen. Wie hier niet op school is gegaan haalt die achterstand nooit meer in, wij immigranten blijven woorden spellen. Ik denk dat zelfs de tsabres niet zo snel lezen als mensen die met voluit gespelde talen – inclusief klinkers – zijn grootgebracht (laat de lokale taalkundigen me maar eens met feiten van mijn ongelijk overtuigen).

Het Nederlands kent ook verwarrende woorden. Een schoolvoorbeeld is 'bedelen'. Dat kan zijn: bédelen of bedélen. Natuurlijk lost de context het probleem op. Ik moet altijd aan mijn grootvader denken, die bij het bekendmaken van de 'Nieuwe spelling' van na de

Tweede Wereldoorlog - toen het woord bedelen zijn dubbele 'e' kwijtraakte - altijd schamper opmerkte dat de taal verknoeid werd door die nieuwlichterij. En dan dat andere woord: voorkomen, met de uitleg via de klemtoon. Dubbele betekenis kent het Nederlands ook: bank, kussen, val, sloop en nog vele andere.

Enkele taalhoekjes specialiseren zich op verwarrende woorden. Soms is dat nogal gezocht. Ik noem niet alle voorbeelden: een paar goede zijn 'massagebed', 'carnavalshit', 'operatietje' en 'groepsexpositie'. De foutieve(?) interpretatie van de laatste twee voorbeelden heeft mogelijk te maken met onze belangstellingen. Let op dat dit overwegend betrekking heeft op samengestelde woorden. Een ander voorbeeld behoeft mogelijk meer uitleg: 'balkanker' kan zijn 'bal-kanker', een nare ziekte of 'balk-anker' zoals bij de bouw in gebruik.

De bekende neerlandicus Ewoud Sanders vertelt ons dat bij samengestelde woorden we de neiging hebben om het zwaartepunt te zoeken bij de tweede helft van de samenstelling, of wel dat het laatste woord als belangrijker herkend wordt. Ik neem aan dat hij gelijk heeft; het is een interessante veronderstelling. Zo is operagebouw duidelijk het gebouw waar opera's ten gehore worden gebracht, en de tramremise is waar de trams 's nachts opgeborgen zijn. Als voorbeeld voor verwarring gaf hij: 'racismerel'. Hij las dat als 'racis-merel' en dacht dat er een nieuw vogeltje was ontdekt. Het ging natuurlijk over een 'racisme-rel' bij zijn burens. Hij beschrijft heel aardig dat als je eenmaal op het verkeerde spoor zit, het niet zo makkelijk is om daarvan los te komen.

Eldad Kisch

HET NEDERLANDSE BRANDBESTRIJDERSECHTPAAR DAT HUN WATERSLANG LANGS DE GAZA-GRENS HEEFT GELEGD

Raymond en Mirjam Reijnen werkten als professionele brandweerlieden in Nederland voordat ze met hun drie kleine kinderen naar een kibboets aan de zuidgrens emigreerden.

door Tovah Lazaroff - Jerusalem Post, 2 juli 2019

vertaling in het Nederlands:

Greet Coopman

Raymond en Mirjam Reijnen bestrijden branden die regelmatig door Gaza-ballonnen worden aangestoken; ze hebben in kibboets Nachal Oz een voor dat doel opgerold vrijwilligers-brandweeruniform, een masker en een paar laarzen permanent buiten bij de voordeur, binnen handbereik.

“Brandweerlieden hier hebben hun uitrusting buiten”, zegt Raymond.

“Er is geen tijd om naar je spullen te zoeken”, zegt Mirjam, eraan toevoegend dat ze in hun geval maar één uitrusting hebben: “We hebben dezelfde maat!”

Op de parkeerplaats bij hun huis staat een witte Chevrolet met aangebouwde oplegger, waarop een watertank van 1000 liter.

Het duurde slechts vijf dagen voordat het wekelijkse geweld begon aan de grens met Gaza vlak na hun Alia. Al op hun eerste avond hoorden ze de waarschuwingssirenes. Buren kwamen langs en zeiden: “O, het is niets”, herinnerde Raymond zich. Natuurlijk wisten ze dat geweld mogelijk

was, zei zijn vrouw, maar ze maakten zich niet zo druk, omdat het vóór hun aankomst vier jaren lang stil was geweest. Nu hebben ze net zoveel ervaring als alle andere kibboetsleden.

In mei viel een raket op hun huis, maar het gezin heeft het overleefd omdat ze zich in een veilige ruimte bevonden. Op een gevaarlijk moment in november zat een van hun zoontjes tijdens een waarschuwingssirene buiten en ze wisten niet waar hij was. Tegen de tijd dat ze echt begrepen dat ze in een oorlogsgebied woonden, was het te laat om te verhuizen, vooral nadat ze net hun hele familie hadden gemobiliseerd om naar Israël te komen.

“Wanneer je Alia maakt, is het niet zo eenvoudig om te zeggen: Laten we ergens anders heen gaan”, zei Raymond. Mirjam vertelde dat hun kinderen vroegen waarom ze naar een plek met raketten verhuisden, en hoe ze daarna reageerden door alle unieke dingen over het leven in Israël en het Zuiden in het bijzonder uit te leggen.

“Je kunt overal doodgaan”, zei Raymond en hij merkte op dat meer mensen omkomen bij verkeersongevallen. “Plus”, voegde hij eraan toe: “Op de momenten dat er geen geweld is, is het hier geweldig.” Hij was gekleed in een wit T-shirt, korte broek en teenslippers terwijl ze beiden op een zondagavond op de veranda van hun huis van de stilte genoten. Ze konden zich moeilijk voorstellen dat op die plek raketten en mortieren zouden kunnen vallen.

De aankomst van de familie in 2018 viel echter samen met de start van een nieuwe fase van het Gaza-geweld – brandgevaarlijke ballonnen – die duizenden hectaren akkers en bossen in het zuiden hebben beschadigd, inclusief die van kibboets Nachal Oz. Aanvankelijk kwamen mensen uit de kibboets bij hen, omdat ze hun achtergrond kenden. Raymond veranderde van beroep toen hij in de kibboets arriveerde; hij werkt nu op het melkveebedrijf. Mirjam vond een brandbestrijdingsbaan bij de Israëlische Natuur en Park Autoriteit, die werd gecreëerd als gevolg van de brandgevaarlijke ballonnen.

Uit bezorgdheid voor hun kinderen bestrijdt een van beiden het vuur, terwijl de ander op de kinderen let. Toen de brandgevaarlijke vliegers voor het eerst werden gelanceerd, had de kibboets geen enkel brandbestrijdingsvoertuig. “Mensen waren zo onvoorbereid”, herinnerde Mirjam zich, “dat ze naar buiten renden om in slippers en korte broeken de vuren te bestrijden.” Dat was geen goede keuze.

Raymond: “Sindsdien heeft de National Fire and Rescue Authority vrijwillige brandbestrijdingsploegen georganiseerd aan de grens met kibboetsiem en andere gemeenschappen. De officiële brandweerwagen echter komt alleen ter plaatse na een officieel telefoontje van de expeditie. Maar we rijden gewoon zelf naar onze velden om te blussen”.

Vanaf het begin waren hij en Mirjam op vrijwillige basis betrokken bij de bestrijding van de branden in Nachal Oz, de moderne Hans Brinkers (de jongen die het water tegenhield door zijn vinger in de dijk te steken), stand houdend tegenover steeds weer een andere brand. Alleen al in de laatste week werden 100 Palestijnse brandbommen langs de grens met Gaza gesignaleerd.

Een pikant voordeel van het geweld is, dat het voor hen beiden veel gemakkelijker bleek om in het leven van de kibboets te integreren. “Een geweldige manier om in de samenleving op te gaan, om iedereen te leren kennen en om van nut te zijn”, zei Raymond. Er zit een duidelijke routine in het geweld; het neemt vaak toe naarmate de week vordert, zondagen zijn veelal het rustigst.

Raymond: “In het afgelopen jaar zijn de brandgevaarlijke ballonnen steeds geavanceerder en gevaarlijker geworden. Aanvankelijk waren er vliegers, of een ballon met een met benzine doordrenkte spons, die niet ver kwam. Dat was ook de reden waarom veel van de eerste branden in de lokale grensgemeenschappen, zoals Nachal Oz, ontstonden. Nu komen ze aan als clusters van ballonnen, met explosieve apparaten – er was er zelfs een met een kop van een anti-tankraket. Eén balloncluster alleen wordt nu ontworpen om zes vuren te starten.”

Er was een moment dat de regering reageerde op de ballonnen alsof het terreuraanslagen waren, maar nu heeft men een wat tolerantere houding aangenomen. “Zolang de overheid geen actie onderneemt, zullen ze niet stoppen”, zei Mirjam. “Waarom zouden ze stoppen?” voegde Raymond eraan toe. Toen ze vrijdag het nieuws hoorden dat de rust was hersteld aan de grens met Gaza, dachten ze dat het een grap was. Raymond: “Ik denk dat de situatie alleen maar zal verergeren.”

ACTUEEL

Afscheid van een ambassadeur

Gilles en Louise Beschoor Plug praatte bij hun afscheid in Kefar Shemaryahu nog eens na met twee 100-plussers: Mirjam Bolle (links) en Betty Bausch (rechts).

Op een warme dag begin juli namen we afscheid van de ambassadeur, of liever gezegd van Gilles en Louise Beschoor Plug, zoals velen van ons hen hebben leren kennen. De Irgoen Olei Holland had het voortouw genomen bij het uitnodigen van alle Nederlandse organisaties naar een geschikte plaats in Kefar Shemaryahu.

Iedere ambassadeur wordt door ons bekeken, gekeurd en besnuffeld. Aan het begin van hun termijn keken we wantrouwend de kat uit de boom, maar aan het einde is het dan weer jammer dat ze weggaan. Van Gilles en Louise kun je immers niet zeggen dat ze zich afzijdig hielden van de Nederlandse gemeenschap in Israël. Ze waren heel erg betrokken op mensen en gebeurtenissen met mensen. Van de honderdste verjaardag van Betty Bausch tot het opspelden van de ridderorden bij Moshe Mossel en Ben Noach. "Voor het eerst in mijn loopbaan, dat ik zoiets te doen krijg!", zei Gilles. Minder voor het voetlicht, was er ook een snelle rit naar gebieden die vanuit Gaza werden beschoten, een raketinslag bij de familie Reijnen in Nachal Oz en meerdere intense bezoeken bij groepjes mensen die daar wonen: Gilles was er! En ook Louise was bij herhaling een geziene gast, die oog had voor details en lezingen gaf, niet altijd naast de deur.

Politiek hoefden we het niet altijd eens te zijn en soms vonden we dat Gilles in een speech op Koningsdag weleens wat erg streng voor ons was, maar hun verblijf hier heeft ook wat met hen gedaan. Ze kregen meer oog voor de beide kanten van 'het conflict'. Heel bijzonder was dat zij open stonden voor overlevenden van de Sjoa en hun kinderen. Daar wilden ze zichzelf in verdiepen en zoals Gilles bij het afscheid zei: "Wij zijn al van een generatie, waar het heel ver van af staat. Hier konden we eigenlijk voor het eerst deze mensen ontmoeten, leren kennen." Dat hebben ze intens gedaan en het is door velen gewaardeerd. Inmiddels zijn ze begonnen in hun nieuwe standplaats in Servië. We wensen hen veel geluk!

CB

Officieel in functie, tijdens een toespraak achter de residentiële woning in Herzlia.

VEEL UITLEG OVER TEGEMOETKOMING VAN DE NS

Voor de Aleh is het altijd moeilijk om actueel te zijn. Het kost nu eenmaal een aantal weken om het blad te maken. Aan de meeste lezers is het gebeuren rond de financiële tegemoetkoming van de Nederlandse Spoorwegen inmiddels bekend. Honderden mensen woonden de bijeenkomsten bij in Haifa (Beth Joles); Herzlia (Beth Juliana); Jeruzalem (Beth Mozes) en in Be'er Sheva. In al die plaatsen is uitleg gegeven door de voorzitter van Beth Joles, André Boers, aan de hand van een powerpoint presentatie van Rob Coopman en samen met het team van maatschappelijk werkers van de Stichting Nini Czopp, onder leiding van Maya Frenkel-Yosef. Wie nog niet op de hoogte is van dit alles, kan zich wenden tot het kantoor van de Irgoen Olei Holland en/of de Stichting Nini Czopp. [Zie de IOH-Contactpagina]. Belangrijk om te weten: het is niet nodig om een advocaat in te huren en geld uit te geven aan vertalingen. Er is voldoende hulp opgebouwd, die niets kost!

Wie denkt in aanmerking te komen, kijkt op de website van de Commissie Tegemoetkoming of vraagt om de volledige uitleg aan bij de reeds genoemde organisaties in Israël. In het kort: degenen die in aanmerking komen (voor € 15.000,-) zijn de 'belanghebbenden' zelf, d.w.z. mensen die tijdens de Duitse bezetting door de NS naar Westerbork, Vught of Amersfoort zijn vervoerd met het oog op verdere deportatie naar concentratie- en vernietigingskampen; indien zij niet meer in leven zijn, hun weduwen/weduwnaars of geregistreerde partners (voor € 7.500,-); indien die niet meer in leven zijn de kinderen van 'belanghebbenden'. Kinderen van wie de oudste geboren is voor 8 mei 1945 krijgen € 7.500,-, onderling te verdelen. Is de oudste na die datum gebeuren dan is het onderling te verdelen bedrag € 5.000,-. Kwam een 'belanghebbende' na 27 november 2018 te overlijden, dan kunnen zijn/haar

nabestaanden het hem/haar toekomstige bedrag van € 15.000,- claimen.

Inmiddels is er in Nederland op 1 september tijdens een bijeenkomst met het Verbond Belangenbehartiging Vervolgingslachtoffers (VBV) heel wat kritiek geuit op deze verdeelsleutel. Die kritiek komt van nabestaanden van 'belanghebbenden', die niet in aanmerking komen; van mensen die de overlijdensdatum van 27 november 2018 onlogisch vinden (het is de dag waarop de overeenkomst met de NS werd gesloten); en van de kant van verzetmensen. Aan verzetmensen en hun nakomelingen is het antwoord inmiddels dat de tegemoetkoming is bedoeld voor de groepen mensen op wie genocide werd gepleegd: Joden, Roma en Sinti. Niet vergeten moet ook worden dat verzetmensen al heel kort na de oorlog erkenning kregen en recht op verzetpensioenen, terwijl vervolgd en burgerslachtoffers het pas sinds de jaren zeventig moesten doen met inkomensafhankelijke uitkeringen (WUV).

Joodse nabestaanden van 'belanghebbenden' hebben moeite met de beperking tot kinderen. In heel wat gevallen zijn die kinderen inmiddels ook al overleden en de kleinkinderen komen helemaal nergens voor in aanmerking, hoewel zij degenen waren, die opgroeiden zonder grootouders. Die grootouders zijn door de NS vervoerd en nooit meer teruggekomen. Bij anderen speelt, dat een 'belanghebbende' of een kind van een of zelfs twee 'belanghebbenden' niet lang voor 27 november 2018 is overleden, wat pijnlijk confronterend is.

Toch maar aanvragen dan en het probleem aan de Commissie Tegemoetkoming voorleggen!

CB

BELANGRIJK NIEUWS VAN EN OVER DE STICHTING AKEVOTH

door Ben Noach

In de zomer van 2020 zal er een einde komen aan de activiteiten van de Stichting Akevoth. Onze jarenlange zoektocht naar gemotiveerde en geschikte kandidaten om de ontwikkeling en het onderhoud van het Nederlands Joodse Genealogische Gegevens Bestand voort te zetten, bleef uiteindelijk zonder resultaat, zodat deze stap tot onze grote spijt onvermijdelijk is geworden.

Als voorbereiding voor deze drastische verandering, zal al het mogelijke worden gedaan om onze bestanden in een verzekerde omgeving te bewaren met blijvende bereikbaarheid voor het publiek en zonder belangrijke veranderingen in de huidige vorm en constructie van de website. Beperkingen zijn noodzakelijk, maar we zullen deze zo minimaal mogelijk houden.

Tijdschema voor de komende negen maanden

1. Tot 31 december 2019 gaan onze activiteiten onveranderd door, hoewel een zekere vertraging kan optreden. Nieuw materiaal en toevoegingen kunnen nog worden aangeleverd tot ultimo december 2019 en zullen worden behandeld en opgevoerd tot 31 januari 2020. Na 1 januari 2020 kan geen nieuw materiaal meer worden aangeleverd.
2. Op 1 januari 2020 sluiten wij de Helpdesk en nieuwe 'support tickets' kunnen na deze datum niet meer worden geopend. Wij zullen ons uiterste best doen om alle open vragen die tot 31 december 2019 zijn ingediend af te werken tot 31 januari 2020.
3. Tussen 1 februari 2020 en 31 maart 2020 zal de inhoud van de website worden overgebracht naar een speciale locatie in het Internet Archive (<http://web.archive.org/>). Het huidige adres (met de bekende URL www.dutchjewry.org) zal weliswaar vanaf 31 maart 2020 in de virtuele Internetruimte (cyberspace) blijven voortbestaan, maar zal bij openklikken alleen de koppeling ('link') bieden naar de nieuwe locatie van de gegevensbestanden bij het Internet Archive. Zoekopdrachten met gangbare trefwoorden als 'Akevoth', 'Dutch Jewry', 'Nederlands Jodendom' etcetera zullen het adres www.dutchjewry.org ook blijven vinden en vandaar kan men dan doorklikken naar het Internet Archive.
4. Vanaf 1 april 2020 zal de nieuwe locatie van de gegevensbestanden bereikbaar zijn voor het publiek.

Bereikbaarheid van bestanden in het Internet Archive

1. De nieuwe locatie ziet er in grote lijnen niet anders uit dan de oude en ervaren gebruikers zullen zich thuis voelen in een hun bekend navigatie milieu.

2. Het materiaal is uitsluitend gearchiveerd in statische vorm (HTML). De pagina's worden overgebracht zoals de situatie was op de dag van de overheveling en verdere mutaties zijn daarna niet meer toegestaan.
3. De inhoud van de gegevens (d.w.z. via simpel zoeken op familienamen, woonplaatsen en dergelijke) zal niet meer via zoekmachines kunnen worden opgeroepen, waardoor ook privacy-problemen zo goed als geen factor meer zullen zijn. Binnen het Internet Archive kan dit weer wel en daar komen zoekers dan terecht via de eerder genoemde URL van de voormalige zelfstandige website van Akevoth. Na de liquidatie van Amoetat Akevoth, zullen alle connecties (juridisch, organisatorisch e.d.) tussen Akevoth, het gewezen Stichtingsbestuur, het vrijwilligerskader en de gegevensbestanden volledig zijn verbroken.

Het verwijderen van destijds geleverde bijdragen

1. Degenen, die in het verleden bijdragen hebben geleverd aan de gegevensbestanden van Akevoth, maar de wens hebben deze geen onderdeel te laten zijn van het archiveringsproces bij het Internet Archive, kunnen de verwijdering daarvan uit de gegevensbestanden van Akevoth verzoeken tot uiterlijk 15 januari 2020.
2. Verzoeken daartoe kunnen (tot 15 januari 2020) worden gestuurd naar de gebruikelijke email-adressen van Akevoth: bnnch@zahav.net.il of noach.ben@gmail.com of (tot 31 december 2019) door een 'support ticket' daarvoor te openen bij de Helpdesk. Het verzoek zal prompt worden uitgevoerd.
3. Benadrukt wordt, dat alleen bijdragen die op zichzelf staan (familiestambomen, artikelen, privé samengestelde gegevensbestanden e.d.) verwijderd kunnen worden. Correcties, veranderingen en aanvullingen die willekeurig werden aangeleverd en betrekking hadden op werk van anderen en als zodanig werden verankerd in de bijdragen van derden, kunnen niet worden verwijderd.

De toekomst van het Stenen Archief

1. De activiteiten van het Stenen Archief project (dat is het digitalisatieproject van de Asjkenazische begraafplaatsen in Nederland) blijven onveranderd voortgaan onder de auspiciën van een nieuwe stichting in Nederland. De oude en non-actieve website van Akevoth zal eveneens een link bevatten naar het Stenen Archief.

2. Het is te verwachten, dat het huidige kader van vrijwilligers, dat werkt aan het project (in Nederland, Engeland en Israël) als voorheen aan het project zal blijven bijdragen.
3. Voor vragen, voorstellen voor veranderingen of correcties etc., kan men zich na 31 december 2019 niet meer wenden tot Akevoth. Hoe na deze datum het contact zal zijn met het Stenen Archief, zullen we nog meedelen.

Bijzondere opmerking: Het Stenen Archief werd vanaf het begin door Akevoth gefinancierd. Hieraan komt in april 2020 een einde. Daarna is het Stenen Archief geheel afhankelijk van donaties om actief te kunnen blijven. Hoe

klein ook (hoofdzakelijk huren van opslagruimte bij de server), het garanderen van het financieren van de infrastructuur van dit project is van het allerhoogste belang. Wie wil helpen bij het opbouwen van een fonds om de stabiliteit van het Stenen Archief in de nabije toekomst te waarborgen kan dat tot april 2020 nog doen met donaties via Akevoth onder vermelding "Bestemd voor Stenen Archief" te vinden op: <https://www.dutchjewry.org/donate/donate.shtml>

MEER OVER DE AOW

Mijn artikel over de AOW in het vorige nummer van de Aleh, levert enkele mensen wat extra inkomsten op, wat mij veel plezier doet. Maar er kwamen ook vragen. Een 72-jarige voormalige Nederlandse vertelde me dat zij er nooit aan had gedacht dat zij dit kon aanvragen. Zij is geen lid van de IOH en leest de Aleh ook niet, maar gelukkig had iemand anders haar het artikel doorgegeven met de vraag of zij er misschien ook wat aan had. Ze belde me op: "De leeftijd waarop ik dit had kunnen aanvragen is al ruimschoots voorbij! Kan ik het nu nog doen? En krijg ik dan nog wat over de jaren die ik heb misgelopen?"

Het antwoord is dat zij het natuurlijk nog kan aanvragen en dan vanaf die datum AOW gaat krijgen over de jaren dat zij in Nederland woonde na de leeftijd van zestien jaar en vier maanden. Lastiger zit het met de misgelopen jaren. Wie maar een jaar te laat is krijgt dat jaar zonder meer uitgekeerd. Ben je langer over tijd dan heb je in principe geen recht op retroactieve uitbetaling over de periode langer dan een jaar, tenzij de SVB tot de conclusie komt dat je een bijzonder geval bent en het "van hardheid zou getuigen" je dit te onthouden. Vraag in ieder geval de AOW aan en als je een heel laag inkomen hebt of andere bijzondere omstandigheden kunt aanvoeren, is het vragen om die misgelopen jaren in ieder geval ook het proberen waard.

Hoe vraag je aan?

Het aanvragen doe je via de Bituach Leumi, ongeveer drie maanden voordat je zesenzestig wordt. Het uitkeren begint pas bij zesenzestig jaar en vier maanden. In de vorige Aleh plaatsten we de adresgegevens van het kantoor waar je je toe kunt wenden. De heer M.M. van Zuiden wees er daarna op dat je het aanvraagformulier (nr. 202) ook via het internet kunt [downloaden](#). Het adres dat wij vermeldden luidde: Bituach Leumi (Dept. International Relations, Sd. Weizman 13, P.O.Box 90009, Jerusalem 91909, fax 02-6512683, tel *6050).

המוסד לביטוח לאומי, קשרי חוץ, שד. וייצמן 31, ת.ד.
90009, ירושלים 90919, פקס 02-6512683, טל *0506

Van mensen die over de zogenaamde groene lijn wonen, wordt verwacht dat ze zich rechtstreeks tot de Sociale Verzekeringsbank (SVB) in Nederland wenden.

WUV en AOW

Er waren ook diverse mensen teleurgesteld, dat de AOW ten koste ging van hun WUV-uitkering of omgekeerd, afhankelijk van hoe ze dat zelf interpreteren: "Hoe zit dat nou en klopt het wel?" vroegen ze zich af. Daarbij komt dan altijd het pijnlijke verschil om de hoek kijken tussen de Verzetspensioenen en de Uitkeringen die burgerslachtoffers en vervolgd hebben. Een pensioen is een vast bedrag, dat niet wordt beïnvloed door uitkeringen of (andere) pensioenen. De WUV is geen pensioen, maar een uitkering, die een zeker inkomen garandeert, maar aan veranderingen onderhevig is als je andere uitkeringen krijgt of je inkomen verandert, omdat je in het verleden een pensioen hebt opgebouwd. Je krijgt dus, als je de Nederlandse pensioengerechtigde leeftijd (66,4) bereikt, te maken met een herberekening van de WUV. Dat komt omdat je gewone inkomen (als je dat hebt) ophoudt en je vervolgens AOW en een eventueel opgebouwd pensioen gaat krijgen.

Ook de WUV zelf wordt enigszins aangepast aan pensioenmaatstaven (naar beneden!). Veranderingen in de WUV-uitkeringen overvallen je verder ook bij verlies van een partner, verhuizing naar een zorginstelling en nog een aantal andere omstandigheden (niet altijd naar beneden!). Als het gebeurt – en vooral als de WUV-uitkering naar beneden gaat – veroorzaakt dat altijd onrust en onzekerheid bij de mensen, die het ondergaan. Dat is een ergerlijk, kwetsend en kennelijk niet te veranderen bijverschijnsel van de manier waarop de Nederlandse Overheid met dit onderwerp omgaat.

Om nu op de AOW terug te komen: De AOW is een ouderdomspensioen dat aan je wordt uitgekeerd ongeacht je andere inkomen. Iedereen krijgt hetzelfde volgens de zelfde maatstaven. De WUV is echter een inkomensafhankelijke uitkering. Als je AOW begint te krijgen verandert je inkomen en wordt de WUV daaraan aangepast. De AOW gaat dus voor zover ik het begrijp ten koste van de WUV-uitkering en niet andersom. De WUV-uitkering is er als aanvulling om je een bepaald inkomen te garanderen.

Chaya Brasz

RARA HEBRAICA, ZELDZAME VERSCHIJSSELEN IN DE HEBREEUWSE LETTEREN

De auteur verklaart een reeks gevarieerde en verrassende verschijnselen in het Hebreeuws vanaf het Bijbelse tot en met het moderne Ivriet op een zuiver wetenschappelijke maar ook soms humoristische manier.

Rara Hebraica is een zeer fraaie, hardcover bundel, die drieëntwintig opstellen bevat van de vooraanstaande kenner van de Hebreeuwse en Joodse letteren, de hoogleraar Albert van der Heide. De meeste (twintig) van deze opstellen werden oorspronkelijk gepubliceerd in het door hem geredigeerde Alef Beet, tijdschrift van de Vereniging tot bevordering van kennis van het Hebreeuws, en zijn licht bijgewerkt voor deze bundel.

De auteur verklaart een reeks gevarieerde en verrassende verschijnselen in het Hebreeuws vanaf het Bijbelse tot en met het moderne Ivriet op een zuiver wetenschappelijke maar ook soms humoristische manier.

Zeldzame en raadselachtige verschijnselen zijn van een zeer ruim spectrum: vanaf onverklaarbare woorden in de Tenach tot aan het slang van de 'sabres', zoals uit een episode in de biografische roman "Verhaal van liefde en duisternis" van Amos Oz blijkt. In het hoofdstuk "Voor de gek staan" beschrijft hij de generatiekloof tussen de oudere in Europa geboren Hebreewstaligen en het Ivriet van de jonge in Israël geboren generatie, wat betekenis en gebruik van sommige woorden betreft.

Een ander aandoenlijk voorbeeld is "Het gedicht op de muur" over het gedicht "Moznajiem" (weegschaal) van Josef Sarig, door prof. Van der Heide al in de jaren '60 vertaald en nu prijkend in het Hebreeuws, met de Nederlandse vertaling, als deel van het Leidse project "Dicht op de muur".

Deze bundel is een feest voor de liefhebber van het Hebreeuws.

Chawa Dinner-Loopuit

De bundel, Albert van der Heide, RARA HEBRAICA, Geb., 132 blz., geïll., ISBN 978-90-9031606-2, is te bestellen door storting van € 15,- op rek.no. NL55 INGB 0003 4084 83 t.n.v. A. v.d. Heide en tevens vermelding van een binnen- of buitenlands adres van bestemming op albvderheide@gmail.com. Er wordt dan een exemplaar franco toegezonden.

HELEN LAUB - SIPOERIEM PSJOETIEM (EENVOUDIGE VERHALEN)

Tot nu toe heeft u Helen Laub leren kennen via haar in Aleh opgenomen poëzie. Dit jaar kwam ook bovengenoemde Hebreeuws-talige verhalenbundel uit. De ondertitel luidt 'Meha'arets oemichoetsa la' (uit dit land en daarbuiten). Aangezien het geen reisverslagen betreft is het geografische verschil ook chronologisch, het verschil tussen Helens Hollandse periode tot medio 1951 en de rest. Maar de volgorde is vrij en herinneringen uit Nederland staan her en der verspreid, temidden van de recentere van hier. Bij dat vroege tijdvak vinden we een variatie op de overbekende driedeling: het vooroorlogse, idyllische Mediene-leven van de familie Broer; de doorlopende spanningen van '40-'45, ternauwernood doorstaan met een complot waarin de dorpsbewoners deelgenoot waren; en het moeizame herbeginnen erna.

In Israël aangekomen was Helens bestemming een kibboets bij Beit She'an, logisch gevolg van de hachsjava die ze had doorlopen. Ze weet soms gevoelig, soms amusant over het kibboetsbestaan te vertellen. Ook haar keuze nadien voor de militaire dienst biedt nieuwe stof voor verhalen. Ten slotte ziet ze kans, uit haar tegenwoordige dagelijkse leven in Jeruzalem juist die voorvallen te distilleren, die uitstijgen boven het alledaagse. Verder noemen we nog een sprookje van J.L. Peretz, 'Drie geschenken', dat ze voor haar kleinkinderen van een nieuwe afloop voorzag.

Het boek wordt gecombineerd door een groot aantal gedichten van Helen. Ook hiervoor geldt: warm aanbevolen!

Bart Berman

Uitgave Tzameret 2019, adviesprijs NIS 68, code 338-684, Digitale versie: www.netbook.co.il

הלן לאוב, סיפורים פשוטים - הלן מספרת על העבר ההולנדי ועל ההווה בארץ; חלק שני של הספר מכיל כמה וכמה משיריה; הוצאה לאור: צמרת, 9102.

מומלץ! ברט ברמן

WESTERWEELGROEP EN NON-CONFORMISTISCH VERZET NU IN HET ENGELS

Een van de beste ontwikkelingen die Nederlandse geschiedschrijvers kunnen bereiken is de vertaling van hun werk naar het Engels. Een Engelstalige versie van je werk doorbreekt immers de grenzen van het zo beperkte Nederlandse lezerspubliek. Het zelfde geldt voor het Ivriet. Ook die taal heeft een heel beperkt lezerspubliek. Met de vertaling naar het Engels bereik je niet alleen miljoenen nieuwe potentiële lezers, maar – als academicus – ook de internationale academische wereld en dat leidt niet zelden tot verrassende nieuwe contacten.

Dit verschijnsel is zonder meer een goede reden voor ervaren academici om rechtstreeks te kiezen voor publicatie in het Engels en andere talen te bewaren voor later of helemaal achterwege te laten.

Voor lezers heeft de Engelse vertaling een ander effect. Wat ze eerder alleen in het Nederlands of Ivriet hadden, kunnen ze dankzij het Engels eindelijk delen met vrienden en familieleden in andere taalgebieden – vaak zijn dat zelfs in andere werelddelen opgroeiende kleinkinderen. In 2017 besprak ik in het Pesachnummer van Aleh een Nederlandstalig – en in mijn ogen uitstekend boek – van dr. Hans Schippers over de ons zo bekende Westerweelgroep. De Westerweelgroep en de Palestinapioniers, Non-conformistisch verzet in de Tweede Wereldoorlog (Uitg. Verloren Hilversum). Ik meldde daarbij ook dat het, inmiddels in het Ivriet vertaald, te vinden was op de website van de Westerweelgroep <http://www.westerweel-hechaluz-group.com>. Verder kondigde ik aan dat een Engelse vertaling onderweg was. Dat heeft nog geruime tijd geduurd (hoewel twee jaar in de vertaal- en uitgeverwereld niet erg lang is), maar het is dan nu toch met vreugde dat ik kan aankondigen, dat die Engelse vertaling in februari 2019 verscheen in de serie New Perspectives on Modern Jewish History van de Duitse academische

uitgeverij De Gruyter, die inmiddels heel wat Jewish Studies publicaties op haar naam heeft staan. De titel luidt: Westerweel Group: Non-Conformist Resistance against Nazi Germany. A Joint Effort of Dutch Idealists and Dutch-German Zionists.

Schippers, gepromoveerd aan de Erasmus Universiteit, werkte als historicus aan de Technische Universiteit Eindhoven, maar werd na zijn pensionering onderzoeker aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) in Amsterdam om zich daar eindelijk te wijden aan een project, waarvoor hij zich bij bezoeken aan Israël (1968, 1970 en 1973) al was gaan interesseren: de Westerweelgroep en de Palestina pioniers. De grote afstand in inmiddels afgelegde tijd, zijn toegenomen beroepservaring en tevens het feit dat hij als buitenstaander van een afstand naar dit verhaal kon kijken, hebben aan zijn weergave ervan veel goed gedaan. Het is een eerlijk boek geworden, vlot leesbaar en een voorbeeld van moderne geschiedschrijving, waarin niets onder tafel verdwijnt.

Nu de Engelse vertaling er ligt kan dit boek eindelijk in de internationale geschiedschrijving over Joods en niet-Joods verzet tijdens de Nazi-periode de rol krijgen die het verdient. Het is zonder meer de meest omvattende en ook kritische studie over het specifieke aandeel van de Westerweelgroep en de Palestina pioniers. Tevens is het een goede aanvulling op het proefschrift van Yigal Benjamin, dat meer algemeen gaat over het Verzet van de Hechaloetsbeweging.

Chaya Brasz

Hans Schippers, Westerweel Group: Non-Conformist Resistance Against Nazi Germany, A Joint Rescue Effort of Dutch Idealists and Dutch-German, Zionists, Series: New Perspectives on Modern Jewish History 11, DE GRUYTER OLDENBOURG, € 99.95, ISBN 978-3-11-058270-3

MODERNA

door **Helen Laub**

*De bladeren zijn moe
Zij hangen lusteloos aan de bomen
Zij deinen zachtjes
Op de zoele avondwind
't Is het einde van de dag*

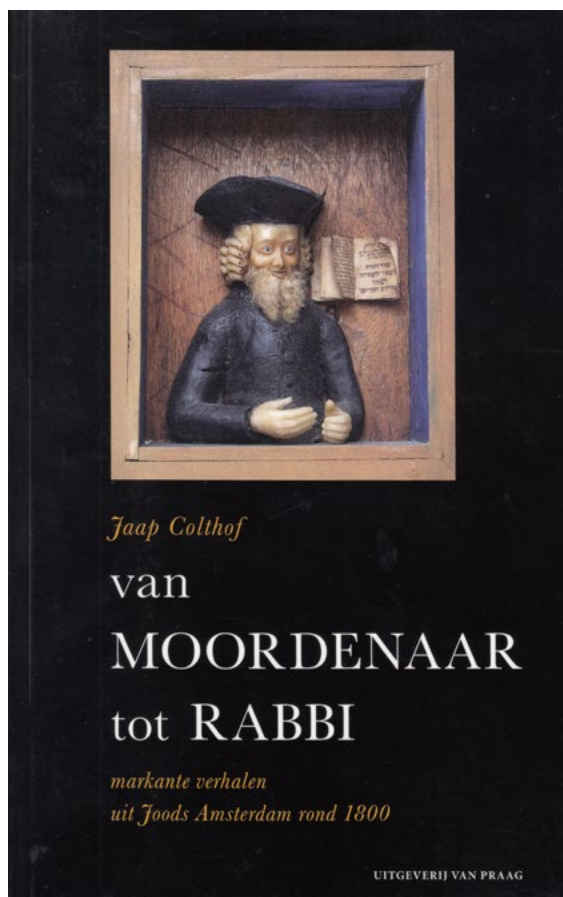
*Ook wij zijn het werken moe
Ook wij mochten gaarne deinen
Op de avondwind*

*Maar het is 'OPSTAAN"geblazen
Wij moeten het huis opruimen
Want wij zijn de hele dag
Niet thuis geweest
Wij moeten het nieuws op de televisie niet verzuimen
Wij moeten "UIT" vanavond
Wij moeten ons vermaken
Wij moeten naar de bioscoop
Wij moeten uit eten
In een restaurant*

*De bladeren rusten en slapen
Tot de dag van morgen begint
Zij zijn paraat met het kraaien van de haan
Helder gewassen door de dauw op hun gebladerte*

*Wij komen thuis te middernacht
En vallen uitgeput en uitgeblazen
Met verwaaide haren
Op ons bed
En gapen van vermoeidheid
Als de dag begint*

Van moordenaar tot rabbi: markante verhalen uit Joods Amsterdam rond 1800

Terwijl Jaap Colthof aan zijn boek *Van moordenaar tot rabbi* werkte, zei hij mij herhaaldelijk – eerlijk en bescheiden – dat hij geen historicus is. Hij is psycholoog van beroep (gepensioneerd). Maar het vak ‘geschiedschrijver’ is nu eenmaal onbeschermd en sommige academici maken er maar weinig van, terwijl sommige amateurs juist een heel eind komen.

Om, wat Jaap Colthof betreft, kort te zijn: hij heeft een mooi, uitstekend leesbaar, populairwetenschappelijk boek geschreven naar aanleiding van zijn familiegeschiedenis en is daar, gezien de beperkte tijd van inwerken, behoorlijk in geslaagd.

De eigenlijke leestekst beslaat honderdzeventig bladzijden, waarna er nog eens zestig volgen met verklarende woordenlijst, notenapparaat, bijlage, bronnenoverzicht, dankwoord en illustratiewijzer, die samen een wetenschappelijke verantwoording vormen van wat er in de vlot leesbaar gehouden tekst voorkomt. Idealer kan het eigenlijk niet.

Rembrandthuis

De auteur heeft zich stevig ingelezen in de geschiedenis van de Joden in Nederland en hangt die meer algemene geschiedenis op aan persoonlijke elementen, waar het boek uit is voortgekomen. Jaap Colthofs vader vertelde hem over de wortels van de familie in het Rembrandthuis, waar overgrootmoeder Ganna Spits woonde, toen ze in 1868 het huwelijk trad met S.A.S. Hirsch. Het huis was gekocht door haar vader en bleef eigendom van de familie Spits van 1862-1906. Een van de dochters uit het huwelijk was Jaap Colthofs grootmoeder Esther Colthof-Hirsch. Als kind luisterde hij maar half naar die verhalen, totdat hij met eigen ogen in een editie van het Nieuw Israëlietisch Weekblad uit 1868 een advertentie zag, waarin de vader van Ganna bekenden uitnodigde hem te komen feliciteren met het Hirsch-Spits huwelijk. Het adres was Jodenbreestraat, het adres van het Rembrandthuis. Dat werd de ‘trigger’ voor Colthofs zoektocht naar zijn Amsterdamse familie. Tijdens die zoektocht ontdekte hij niet alleen een op het Luriaanse kabbalisme georiënteerde huissjoel in het Rembrandthuis, maar ook een Hollands-Asjkenazische sjoel in London. Het zijn pikante ontdekkingen die hem persoonlijk raakten. In zijn woonplaats Jeruzalem vond Colthof inmiddels een sjoel, waar volgens de ‘noesach Sfarad’ wordt gebeden. Hij ervaart daar een gevoel van continuïteit met zijn verre voorvader Abraham Prins.

Abraham Prins

De essentie van het boek is, dat de auteur zich via twee markante mannen uit zijn familie concentreerde op het bredere verhaal over wat hij veelvuldig aanduidt als het 'aartsconservatieve' orthodoxe Amsterdam in de achttiende en negentiende eeuw. Abraham Prins (1768-1850), die op de leeftijd van vijftien jaar wees werd, was een intelligente jongeling en werd vanuit Alkmaar naar Amsterdam gehaald, waar een kinderloos echtpaar, de Amsterdamse rabbijn Izaak Lemgo en diens echtgenote, zich over hem ontfermden. Dat betekende diepgaand Joods onderwijs en toenadering tot de kleine kring in Amsterdam, die zich met mystiek en kabbala bezighield, vooral bekend via de gebroeders Herschel, Meier en Akiba Lehren. Prins werd een aanzienlijk man, mede-oprichter van Pekiediem en Amarkaliem (1809), Parnas van de Joodse gemeente en President van de rabbijnenopleiding. Het waren deze mensen die fel de strijd aanboden tegen vernieuwing van het Jodendom, zoals die zich vooral in Duitsland manifesteerde. Abraham Prins was hierin een actieve voortrekker. Ganna Hirsch-Spits was zijn kleindochter.

Samuel Hirsch

Het werd de geschiedenis van een andere markante man, die de titel van Colthofs boek bepaalde: Samuel Hirsch (1853-1923), jongste zoon van Samuel Hirsch en Aaltje Hes, die kort na het overlijden van zijn vader werd geboren als hekkensluiter van een vruchtbaar huwelijk met dertien kinderen. Zijn oudste broer, Joseph Tswi, was tot 1870 plaatsvervangend opperrabbijn van Amsterdam en vervulde een soort vaderrol voor Samuel. Dat kon echter niet voorkomen dat Samuel Hirsch, toen hij vijftien was, gewapend met een dolk de preekstoel van de Schotse Zendingskerk bestormde en een aanslag pleegde op de van oorsprong Joodse, maar tot het christendom

bekeerde predikant Carl Schwartz. Joden werden in die tijd erg lastig gevallen door agressieve zendingsgenootschappen, die hun pamfletten zelfs tijdens de dienst in sjoel neerlegden. Schwartz overleefde de aanslag en terwijl in ieder ander land een pogrom zou zijn uitgebroken, namen in Nederland de autoriteiten en bevolking het incident nogal begripvol op. Samuel Hirsch werd veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf, maar was een zachtaardige en innemende jongeling, uit op studie en zelfverbetering. Hij kwam na vier jaar vrij en vertrok naar het buitenland. In Engeland ontwikkelde hij zich later, verbonden aan Jew's College, tot een Joodse geleerde en leraar van formaat, maar voor Nederland had hij geen betekenis meer.

Omslag

Hoewel dit verhaal een korte, maar wel zeer heftige episode in de geschiedenis is en het pas ver naar achteren (p. 132) in het boek is beschreven, bepaalde het toch de titel; Van moordenaar tot rabbi. De omslag van het boek daagt uit. Het boek is uitgegeven bij uitgeverij Van Praag, een nogal activistische uitgever, die graag provokeert. Boeken moeten natuurlijk ook verkopen, maar ik vroeg me toch af of dat met dit boek niet wat ver ging. Noch Prins, noch Hirsch, noch het Rembrandthuis prijken op de omslag, maar de rabbijn van de 'Neie Kille', Izak Graanboom, de afgescheiden

Noch Prins, noch Hirsch, noch het Rembrandthuis prijken op de omslag, maar de rabbijn van de ‘Neie Kille’, Izak Graanboom, de afgescheiden Amsterdamse Joodse gemeente in de Bataafse tijd, ook wel aangeduid als voorloper van een reform gemeente. Onder hem staat dan de titel Van moordenaar tot rabbi, waarna dat niet op Graanboom blijkt te slaan. Zoiets leidt makkelijk tot misverstanden. Het woordje ‘rabbi’ noodde mij een vraag aan de auteur stellen. Waarom niet gewoon rabbijn?

Amsterdamse Joodse gemeente in de Bataafse tijd, ook wel aangeduid als voorloper van een reform gemeente. Onder hem staat dan de titel Van moordenaar tot rabbi, waarna dat niet op Graanboom blijkt te slaan. Zoiets leidt makkelijk tot misverstanden. Het woordje ‘rabbi’ noodde mij een vraag aan de auteur stellen. Waarom niet gewoon rabbijn?

Zijn antwoord was, dat Samuel Hirsch officieel nooit rabbijn was geworden. Hij was een geleerde in Joodse Studies, een professor zelfs, die als ‘rabbi’ werd aangesproken. Na deze uitleg vroeg ik me af of dezelfde persoon eigenlijk ook wel een ‘moordenaar’ was. Een zachtmoedige vijftienjarige puber pleegde in een door agressieve bekeringsdrang opgewonden tijd een aanslag, die mislukte. Hij werd daarvoor gestraft en zou nooit meer zoiets doen. Verdient de jongen het wel om tot op deze dag te worden neergezet als ‘moordenaar’? We leven in een populistische tijd, maar dat heeft meer met nu te maken dan met toen.

De ondertitel staat me wel aan: ‘Markante verhalen uit Joods Amsterdam rond 1800.’ Als historicus ben ik blij met zo’n kalme, rustige titel die precies vertelt wat het boek is, een verzameling goed leesbare en markante verhalen uit Joods Amsterdam. Natuurlijk is er ook wat inhoudelijke kritiek te leveren. De Amsterdamse historicus Bart Wallet stelde aan het eind van zijn lovende recensie van dit boek in het Nederlands Dagblad enkele vragen, waarover hij met de auteur nog zou willen doorpraten, zoals: “Was de vroeg-negentiende-eeuwse gemeenschap wel zo massief conservatief en orthodox?” Zelf miste ik prof. Shlomo Berger en prof. Avri Bar-Levav als bronnen en in de beschrijving van de Löwenstammdynastie, miste ik opperrabbijn Naphtali Joshua Hertzveld van Overijssel, die op dezelfde manier als zijn zwager opperrabbijn Samuel Berenstein, als schoonzoon aan die dynastie was verbonden. Was hij een te modern buitenbeentje of was het geen Amsterdam? Tenslotte heb ik de neiging het wat jammer te vinden dat de vele onderwerpen, hoofdpaden en zijpaden, de specifieke familiegeschiedenis wat hebben ondergesneeuwd, maar dat is dan de keuzevrijheid van de auteur. Mooi boek! En chapeau voor Jaap Colthof!

Chaya Brasz

Jaap Colthof, Van moordenaar tot rabbi. Markante verhalen uit Joods Amsterdam rond 1800 (Amsterdam: Uitgeverij Van Praag, 2018) 240 p., geïllustreerd
ISBN 978 90 490 2429 1
€19,95

Met het Nieuwe Jaar

*Wensen we als immer aan Elkaar
Gezondheid, die gepaard met zoet
En een goed gemeente groet
Bestemd voor 'Hier en Daar'*

*Opvallend is het met de 'loop der tijd'
Het ontstaan van vermindering der soepelheid
Speciaal in de gewrichten
En dienen we ons vooral te richten
Op meerdere lichamelijke activiteit...*

*Raadzaam echter het allermeeest:
Houdt uw Bewustzijn 'fris van geest'
Bridgen, puzzelen, sodoka en zo meer
Doe dat regelmatig, keer op keer
Of anderszijds, zorg dat u blijvend Leest.*

Shana Tova - Tsvi – Bar Rav.

Ik heb zojuist enkele zaken hier telefonisch geregeld. Nou ja, 'geregeld' is een eufemisme. Dit geldt voor diensten van de overheid tot verzekeringen en andere officiële zaken. Het begint met een jingle, dan komt er een metalige stem die je je ID vraagt, geboortedatum en bankrekening (alles intoetsen gevolgd door een laddertje) en dan een reeks gedetailleerde vragen, wat je eigenlijk van ze wilt. Niet alles is even duidelijk, met keuzemogelijkheden van 1 tot 9.

Na twintig minuten ondervraging en jingles – waaronder de mededeling dat ze de eerste prijs voor efficiëntie en service van een onbekende bron hebben gekregen – verklappen ze dat 'er nog dertien wachtenden voor u zijn' en dat je, wegens uitzonderlijk lange wachttijden, beter over kunt gaan naar hun vriendelijke website. Daar was ik de dag daarvoor al uren mee kwijt, dus dat voorstel negeerde ik. Na nog meer wachten komt er een humane stem. Ik denk dat dit echt is en geen robot, maar zeker ben ik er niet van. Die vraagt alle gegevens opnieuw op, ID, geboortedatum, vergunning, bankrekening, etc. Dus die vragen gedurende de wachtperiode blijken gewoon een bezighoudertje te zijn. Niemand die er iets mee doet.

De beste manier om uit te vinden of je met een echt mens te maken hebt is om een grapje te maken – robotten lachen niet op het juiste moment. Inzake het vermijden van robotten: die bijna onleesbare nummers die je weer moet intypen op internetformulieren, die moeten bewijzen dat jij zelf geen robot bent. Tijd om naar de oogarts te gaan. Of nog erger zijn die series plaatjes, waar je moet kiezen welke geen voetbal vertonen.

Uiteindelijk krijg ik, na nog meer wachten, een menselijke vertegenwoordiger van de gewenste instantie om op stuntelige manier uit te leggen wat ik eigenlijk wil. Na een aangenaam gesprek, nadat je eigenlijk al murw bent, zeggen ze je dat de mevrouw die er werkelijk over gaat even weg is, en dat ze je zo terug belt, of ten minste binnen drie werkdagen.

Geloof het niet!
Het gebeurt ook niet.
Morgen alles weer overnieuw!

Eldad Kisch

DE BOEKENBON

Begin zeventiger jaren werd me gevraagd om op יום כיפור "voor te oren" in de Gerard Dou-sjoel.

Dat had ik al eerder gedaan in de Vasco da Gamastraat in Amsterdam-West, maar daar had ik geen zin meer in, omdat het zo'n eind lopen was vanaf de Rivierenbuurt waar we (Hadassa, mijn echtgenote en ik + 1) toen woonden. Eigenlijk was dat wel de moeite waard, want ik wist helemaal niet dat de NIHS daarvoor betaalde, en voor mij zelfs een groot bedrag! In de "Gerard Dou" had ik alleen maar recht op een nebbisje boekenbon.

Het was, als ik het me goed herinner, mijn tweede keer in de "Gerard Dou" op Jom Kippoer en dat was in de tijd, dat er nogal veel gedoe was over het al dan niet uitspreken van de zin "אנשינו צמיחתנו" in het gebed voor de staat Israël. Het rabbinaat van Amsterdam – onder voorzitterschap van rav Aron Schuster – had verordend, dat dit niet mocht; maar in de Mediene en sommige privé-sjoelen werd het wel toegevoegd.

Aangezien ik aan het N.I. Seminarium voor middelste rang leerde o.a. bij rav Schuster, was het vanzelfsprekend dat ik me aan de regels zou houden. Maar ... dit viel bij de rebbe van de "Gerard Dou" in zeer slechte aarde; nadat ik שחרית had beëindigd, besloot deze een extra derasja te houden, waarin hij op boze toon de "anti-zionisten" aanviel, die niet de juiste tekst van het gebed voor de staat Israël wilden zeggen.

Aangezien dit een persoonlijke aanval op mij was, besloot ik daarna de sjoel te verlaten en de verdere Jom Kippoer-dienst in mijn "eigen" Lekstraat-sjoel voort te zetten.

Ik weet niet meer, of ik dat jaar mijn boekenbon heb ontvangen!

Eliahoe Philipson

*Amira en Rob Heiden Heimer
in Beth Joles wensen iedereen
Shana Tova*

*Judith en Karel Weijel
wensen familie, vrienden en kennissen
vanuit Beth Juliana in Herzliya
een goed, zoet en gezond jaar*

*De afdeling Haifa / Noorden wenst haar
leden een goed en gezond nieuw jaar.
Wij wensen een ieder die dit leest, Sjana Tova
in goede gezondheid!!!*

Keren en Dan Reisenstadt

*De afdeling Be'er Sheva /
Zuiden wenst haar leden een
goed en gezond nieuw jaar.*

Het Hoofdbestuur van de IOH wenst u

שנה טובה ומבורכת

DE MIZRACH

Abel en ik begonnen ons huwelijk in 1968 in het slaperige Hanzestadje Hasselt aan het Zwartewater. We betrokken een zestiende-eeuws huis aan de Heerengracht met hoge wallekanten, daterend uit de tijd dat het Zwartewater in verbinding stond met de Zuiderzee, toen eb en vloed nog vrij spel hadden. Binnen was het net zo antiek als buiten, geen kraan, water putten buiten uit de regenput met een akertje en geen elektriciteit. Dus we moesten echt vanaf het begin beginnen in dat oude huis.

We waren als mensen uit de Randstad in een heel andere wereld terecht gekomen. Ook voor de Hasseltenaren waren wij een verrassing: de Joden waren teruggekeerd in het stadje! Op subtiele en ook minder subtiele manieren werden we daar constant aan herinnerd. Terwijl ik bij de kassa van de buurtwinkel afrekende, vertelde de winkelierster langs haar neus weg dat die winkel tot ongeveer 1950 nog een synagoge was. De wijkverpleegster vertelde dat er iemand in het stadje was – “ook een van uw rasgenoten”, zei ze – die zich had laten dopen.

Het gevolg was dat we steeds meer (met name Abel, die als onderduikkind bij christenen opgroeide) op de feiten werden gedrukt, wie we eigenlijk waren. We betrapten onszelf erop, dat we restanten van Jodendom in de omgeving gingen zoeken. Zo kwamen we op een mooie herfstdag terecht in het centrum van het naburige Zwartsluis. Ineens stonden we voor een mooi gaaf gebouwtje dat onmiskenbaar een synagoge was. Het sloot een straatje af, de Baan, met dorpsboerderijtjes. We liepen om en kwamen naast de synagoge terecht waar een kleine begraafplaats was, netjes onderhouden, de stenen in het gelid.

Ik ging op de rand van de muurplaat onder de boogramen staan en keek naar binnen; ik zag een ruimte die volstond met timmermansmachines, alles dik onder stof en zaagsel. Ik ontwaarde de vrouwengalerij en zag nog in het stucwerk de omtrek van de Ark. Maar toen kreeg ik een schokje. Tegen een kapot raam aan de andere zijde van de ruimte zag ik een schilderij met een Hebreeuwse tekst! Onder de spinnenwebben en het zaagsel.

Omdat het zondag was kon ik geen navraag doen, wie de eigenaar was van de werkplaats in de synagoge. De andere dag toog ik met de brommer nogmaals over de dijk langs het Zwartewater en deed navraag op het gemeentehuis. De ambtenaar die ik sprak, werd duidelijk nerveus toen ik over de sjoel begon te praten. Toen ik vroeg wie de eigenaar was zei ze met enige omwegen, dat de gemeente dat was. Ze zei zelfs dat het eigenlijk niet bekend was, maar ze liet wel doorschemeren dat de gemeente met de bewuste timmerman enige wrijvingen had over dat feit had. Toen ik ging doorvragen, gaf ze mij toch maar snel zijn naam en adres.

Ik ging rechtstreeks naar dat adres toe. De deur werd geopend door Van der Meulen zelf, de bewuste timmerman. Ook hij werd op slag emotioneel toen ik het woord ‘synagoge’ liet vallen. Al op de deurmat begon hij omstandig te oreren, soms afgewisseld met krachttermen, hoe slecht de gemeente hem behandelde. Langzaam werd ik gewaar dat die hem kennelijk eruit wilde; later begreep ik dat de locatie een nieuwbouwbestemming had. Hij hield bij hoog en bij laag vol dat hij de eerste rechten had en dat hij nooit niet, over zijn lijk niet, uit de synagoge zou weggaan. Toen hij uitgebulderd was, vroeg ik hem of ik de Mizrach – want dat was het schilderij – mocht hebben. Dat dit voorwerp, dat gediend had om voor het gebed zich naar het oosten te richten, nu wel erg was gedegradeerd als scherm tegen de elementen. Van der Meulen liep daarop naar achteren en kwam terug met een grote, sierlijke sleutel: die van de synagoge. Ik moest meekomen.

Toen hij de grote groene deuren opende, stapte ik meteen in de ruimte, die verrassend groter leek dan

bombardement had plaatsgevonden! Even meenden we dat we niet op de juiste plek waren, maar de grafstenen vertelden anders. Het was een schokkend en bizar gezicht: tussen de puinhopen stonden de verminkte timmermachines. Wanhopig bijna zochten we naar de stenen granaatappel die de top van de voorgevel had gesierd, maar die vonden we niet terug. Iemand was ons voor geweest. Opvallend was de stilte en de afwezigheid van mensen op de plek, terwijl een dergelijke gebeurtenis in een dorp als dit nog lang de gemoederen bezig houdt.

De andere dag stond in de Zwolsche Courant een kort bericht, dat heftige wind in de nacht het gebouwtje op de schop had genomen. Wij geloofden daarvan uiteraard niets. Het was in die dagen rustig najaarsweer geweest. Nee, mensen waren de zogenaamde elementen voor geweest, dat was duidelijk. Thuis gekomen, kijkend in de gang naar de Mizrach, realiseerden we ons dat we onbewust een stuk uit de synagoge hadden gered. We maakten er een foto van en stuurden die naar het archief van het Joods Historisch Museum in Amsterdam.

De Mizrach staat nog steeds in de berging van onze pied à terre in Nederland. We gaan dat huis verkopen en daardoor komen automatisch de goederen, verzameld in vele jaren, ons door de handen. Ook ons ontgaat het 'ontspullingsproces' niet. Wat doen we met de Mizrach? Een tiental jaren geleden kwam een groepje mensen uit Zwartsluis mij via de foto in het JHM op het spoor. Ze wilden graag de Mizrach laten terugkeren naar Zwartsluis, maar niemand kon aangeven wat een passende plek zou zijn. Voorwaarde voor schenking was onzerzijds dat bij eventuele plaatsing wel het verhaal verteld zou worden over het lot van de synagoge, op die oktoberavond in 1968. Dat stuitte meteen op bezwaren. Toen zijn de onderhandelingen gestaakt.

Inmiddels zijn bij de gemeentelijke herindeling de drie gemeenten Genemuiden, Hasselt en Zwartsluis samengevoegd tot de gemeente Zwartewaterland. Een aantal mensen uit die gemeenten hebben een stichting opgericht 'Joods leven Zwartewaterland'. Opvallend is in de rijke Joodse geschiedenis van Zwartsluis, dat veel jongetjes daar werden besneden. Joden uit de verre omgeving togen hiervoor

ik van buiten had gezien. De timmerman pakte een ladder en zette hem onder het bewuste raam. Met enige wrikken kreeg hij het schilderij los, manoeuvreerde ermee naar beneden, blies het stof eraf en overhandigde het aan mij met de woorden: "Geluk ermee, beter bij jou dan bij de gemeente!"

Enigszins moeizaam reed ik naar huis met het schilderij, waarop een zogenaamde Friese sjabbatlamp staat afgebeeld met erboven de tekst "Mimizrach sjemesj ad mewo'o mehallel Sjem Adonai". Thuis gekomen, werd het schilderij opgehangen – op het oosten natuurlijk – in de lange marmere gang van het oude huis. Het zou het eerste stuk vormen van een omvangrijke Judaica-verzameling.

De zondag erop besloten we nog een keertje naar de sjoel te gaan. Wie schetst onze verbazing toen wij in een complete ruïne terechtkwamen, alsof er die nacht een

naar de synagoge. Opvallend is ook dat die geschiedenis onderbelicht is geworden, in tegenstelling tot ons buurstadje Hasselt, waar o.a. een boek verscheen over de geschiedenis van de plaatselijke Joden. In hoeverre schaamte over het lot van de synagoge hierin een rol speelt, is de vraag. In elk geval doet deze nieuwe stichting haar best.

Ik heb die stichting de Mizrach aangeboden, op voorwaarde dat die in een passende omgeving opgehangen dient te worden, met vermelding – nog steeds! – van het beschamende lot dat de synagoge daar onderging. Ik suggereerde een herinneringscentrum.

Maar niet voordat eventuele nakomelingen van plaatselijke Joden in Israël hebben aangegeven wat zij met de Mizrach willen. Naar mijn idee hebben die de oudste en eerste rechten.

Daarom dit verhaal. Mochten er inderdaad geïnteresseerde nakomelingen van 'Sluzer' Joden zijn hier in het land, graag dan contact opnemen met: ruthdejonghotze@gmail.com.

Ruth de Jong

P.S. het schilderij moet nog wel gerestaureerd worden!

*Chaim & Mirjam Chanina-Tafelkruijer
wensen U*

**כתבנו בספר החיים, שיתקבלו תפילותינו
וסיכרתו שונאינו!**

*De afdeling Netanya / Sharon
wenst haar leden een goed en
gezond nieuw jaar.*

*Chris en Shabtay Bonfeel
wensen u fijne feestdagen toe
שנה טובה ומתוקה!*

*Betty Kazin-Rosenbaum,
Zichron Yaacov, wenst alle
IOH leden een voorspoedig,
gezond en gelukkig jaar.*

**יהודית ומנחם איון
מברכים את יושבי בית יוליאנה וזוות טובה
ואס את חיילי צה"ל
בשנה טובה, שנת בריאות וסמחות**

*De afdeling Jeruzalem wenst
haar leden een goed en gezond
nieuw jaar.*

*De afdeling Tel Aviv wenst haar leden
een goed en gezond nieuw jaar.*

JOODS DEVENTER (2)

HET
LEZERSHOEKJE

EEN 'JERIDA' NAAR DEVENTER

In de Aleh van december 2018 (76/5) begonnen we in Lezershoekje een vervolgverhaal over een 'jerida' vanuit kibboets Lavie naar Deventer in 1952. Het ging om Louk van Essen en Betty van Essen-Kok, die met een in Israël geboren kind na drie jaar terug in Nederland aankwamen. De tweede was toen al onderweg. Jerida is nu geen taboe meer en Betty en Louk hadden een goede reden: zoals wel meer met Nederlandse ouders het geval was, wilden zij hun kinderen zelf opvoeden, maar een bestaan buiten de kibboets opbouwen was hen niet mogelijk. Louk vond in Nederland werk als voorganger van de Joodse gemeente Deventer. Betty herinnert zich de belevenissen na hun terugkeer tot in detail en schreef ze op.

De taak, die Louk in 1952 begon als voorganger van de Deventer Joodse gemeente was niet eenvoudig maar gaf, op sommige punten na, toch wel bevrediging. Het begin was erg onwennig. De eerste bijeenkomst, die hij organiseerde was Toe Besjwat, de verjaardag van de bomen, een feest dat zo ongeveer in januari plaats vindt en in Nederland zonder bloeiende amandelbomen en binnen de zo andere traditie een veel stijver karakter had dan in Israël: Louk na al die kibboetsjaren, in dat stemmige pak, dat hij kreeg van de voorzitter van de Joodse gemeente en dat duidelijk niet lekker zat! Een groot probleem was voor hem vooral, dat velen hem daar in Deventer tijdens zijn jeugd hadden gekend. Als kind

Geelith op
de muur
(foto: Kral)

logeerde hij vaak bij zijn grootouders, de familie Gosschalk, in de Pauwenlandstraat en er waren figuren in de kehilla die hem voortdurend bekritiseerden. Heel vervelend. Maar wij hadden al zoveel rampen overleefd. Dit kon er best nog bij.

De WIZO dames van de kehilla kwamen natuurlijk op mij af en verzochten mij een lezing te houden over het kibboetsleven. Eerlijk gezegd had ik wel wat anders aan mijn hoofd. Ik was nog maar net thuis van zuigelingenverzorg met mijn baby en bezig hem in de badkamer te verschonen op de commode vol met niet opgevouwen wasgoed. Ik was 28 jaar oud en op weg huisvrouw alsook vrouw van de chazan te worden. Buiten was het vreselijk koud net als in de huiskamer. De WIZO dames hielden heel verstandig hun bontjassen aan. Wij stookten de kachel namelijk pas laat in de middag om kolen te sparen. De lezing, die Louk van mij overnam, werd in onze huiskamer gehouden.

In Israël was het hard werken en waren de omstandigheden bepaald niet makkelijk. Wij arriveerden twee jaar na de oprichting van de staat. Er was nauwelijks iets te eten. Ons eerste onderkomen was een tent. Nu ineens zagen wij ons voor de taak gesteld in een echt huis een familie te moeten runnen, babies groot te brengen, en dat alles van een zeer klein salaris in een volkomen vreemde omgeving. Wij waren ook ineens de baas van twee werksters. Een voor de gemeente, genaamd juffrouw Neuteboom en de andere voor ons gezin, onze onvolprezen Joke Wibbelink die door dik en dun met ons meeleefde, ook later toen we al niet meer in Deventer woonden. Een foto van Joke staat nu nog in mijn keuken hier in Jeruzalem. Zij kan zo mee bensen en de brachot mee doen, net als toen.

Later, toen ik meer contact kreeg met de leden van de kehilla leerde ik Leni en Frits Adelaar kennen. Ik vond het prettig af en toe naar hen toe te gaan in hun gezellige huis aan de Graaf van Burenstraat. Met Leni kon je praten, wat niet met iedereen mogelijk was. Bovendien hielp zij mij met naaien waar zij buitengewoon veel van af wist. Ik denk met veel plezier terug aan die bezoeken. Edith Samuel hielp mij ook met kinderkleding naaien. Het was onze eerste Chanoeka-avond, terwijl ik danste met een van de leden van de kehilla, dat ik dacht: "Waar ben ik mee bezig!"

Het interieur van de Deventer sjoel

Achterkant Deventer sjoel met woonhuis erboven. Lange Bisschopsstraat 19

Ons huis in de Lange Bisschopsstraat 19, boven de sjoel, was niet onprettig, met twee grote kamers, een grote badkamer gelegen tussen de huiskamer en het gemeentelokaal – door onze dochter Geolith het melekaal genoemd – en de slaapkamer aan de voorkant met grote ramen en luiken en niet te vergeten de grote tuin met een echt ouderwets prieel. Onze dokter was dr. Cohen die af en toe naar mijn baby kwam kijken die vreselijk hoestte en maar niet aankwam. Wij leenden een kinderwagen van Meier en Hettie Godschalk en daar kwam mijn baby in te liggen. Hij kreeg de naam Schlomo David Mordechai, maar werd Shaul genoemd. Hij bleek een hyper-actief jongetje te zijn dat met veel kracht op handen en knieën in zijn bedje bonsde. Om het gevaar voor beschadiging van zijn hoofdje tegen te gaan timmerden wij een groot kussen tegen de rand van zijn bedje, door Louk achter de Aron ha Kodesj gevonden.

Onze twee eerste kinderen waren respectievelijk in Tiberias in het Scottish Missionary Hospital en in de Anajah kliniek in Arnhem geboren. Florry en Jediedjah zagen het licht in de slaapkamer boven de ingang van de synagoge wat een heel bijzondere ervaring was. Mijn schoonouders kwamen uit Arnhem om de blijde gebeurtenis achter de gesloten deur mee te maken. Joke nam alles wat buiten de kraamkamer door moest gaan onder haar hoede. Uiteraard kwamen de leden van de Joodse Gemeente mij na de bevalling bezoeken. Daaronder was een heel aardige jonge vrouw die graag wilde trouwen met een heel aardige Engelsman, maar om de een of andere reden zat hier een addertje onder het gras en werd Jacob (Jaap) Soetendorp uiteindelijk door Louk bereid gevonden de choepa te voltrekken. De orthodoxie heeft tot nu toe een geweldige hekel aan het Liberale Jodendom. Derhalve werd Louk later op het matje geroepen bij Rav Schuster, die hem verzekerde dat hij ontslagen zou worden als hij zoiets weer zou doen! Hij op zijn beurt verzekerde Rav Schuster dat, indien het een goed toekomstig Joods echtpaar betrof, hij het altijd weer zou proberen.

Ook Jaap Soetendorp, die dus de choepa verrichtte, her-oprichter en rabbijn van de Liberale gemeente in Amsterdam, kwam aan mijn bed zitten. Ik heb hem vreselijk aan het lachen gemaakt door hem te vertellen over mijn buurvrouw die mij altijd hoorde zingen in de keuken via een raam dat uitkwam op een soort sleuf tussen de twee gebouwen waar ook haar keuken op uitkwam, maar zien kon je elkaar niet. Dat was mevrouw Kral die mij geluk kwam wensen en het was leuk om elkaar zo te leren kennen. Vlak voordat zij aanstalten maakte naar huis te gaan, stelde zij mij de vraag wat dat lawaai s'nachts betekende, was dat misschien een Joods gebruik? Ik stelde haar gerust met de woorden dat wij Joden er wel vreemde gewoontes op na hielden, maar dit was er niet een van. Nee, dit was Shaultje ons zontje, die bonsde.

Zij hadden vlak naast de sjoel, waar nu een soort steegje is, een meubelzaak en wij werden goede burenen. Er is ergens een fotootje van mijn dochter Geolith op een muur. Die foto is door meneer Kral gemaakt. Vele jaren later bezocht ik hen nog eens ergens in Deventer en toen vertelde zij opeens dat haar ouders verschillende Joden hadden gered en dat zij zelf daardoor als kind af en toe met een Joods meisje haar bed had moeten delen. [Wordt vervolgd]

Betty van Essen-Kok

SHULAMITH VOMBERG: SPIRITUELE ZAKEN GAAN BOVEN FYSIEKE MOEILIKHEDEN

Navah Verhoeven interviewde een medebewoonster van de Oude Stad van Jeruzalem. Het is Shulamith Vomberg-Samuel, dochter van Edith en Bennie Samuel, overbekend in IOH-kringen. Edith was jarenlang druk als afdelingsvoorzitter van de IOH-Jeruzalem.

Hoe lang woon jij nu in de Oude Stad?

Ik woon hier zesendertig jaar en tien maanden. Dat weet ik zo precies omdat er een verhaal aan is verbonden: We woonden eerst in een andere buurt in Jeruzalem en daar hadden we geen kinderen, we waren vijf jaar kinderloos en een belangrijke gynaecologe zei dat we nooit kinderen zouden krijgen. Toen moesten we onze woning uit en zouden verhuizen naar een andere buurt. Mijn vader vond uiteindelijk een hele mooie woning voor ons in de Oude Stad. We verhuisden, en toen bleek ik al in de eerste maand van mijn eerste gezonde zwangerschap te zijn! Daarom zeg ik: zesendertig jaar en tien maanden, want een maand geleden is mijn oudste dochter zesendertig geworden. Dat was de woning vóór deze. Na het vierde kind bleek het toch wel een beetje krap te zijn en toen zijn we verhuisd naar het echte hart van de Oude Stad.

Is je man ook Nederlands?

Ja en dat is ook een heel verhaal! Ik ben vanuit de 'mediene' op Alia gekomen met mijn ouders, Benjamin (Bennie) en Edith Samuel en mijn broer en zusters, precies vijftig jaar geleden, ik was een teenager, en dat is een heel lastige leeftijd om naar Israël te verhuizen. Dus heb ik ontzettend moeilijke jaren gehad, want ik kende de taal niet en kon met niemand communiceren, waardoor ik geen vrienden

kreeg. Uiteindelijk ben ik bibliothecaresse geworden, maar boeken in het Ivriet kon ik destijds ook niet lezen, Nederlandse boeken waren niet makkelijk te vinden. Pas na verloop van tijd ben ik me heel langzamerhand meer thuis gaan voelen. Gelukkig kwam ik een Nederlandse man, Chaim Vomberg, tegen, ook uit Oost-Nederland en daardoor, omdat mijn schoonmoeder in Nederland woonde, kon ik veel naar Nederland gaan, als een soort ‘troostprijs’.

Hoe bevalt het je om hier te wonen?

Het wonen in de Oude Stad is een geweldige ervaring maar het is natuurlijk niet altijd erg makkelijk: technisch gezien, als je naar de fysieke dingen van het leven gaat kijken, je kan niet met je auto voor de deur komen, bijvoorbeeld. De inkopen

moeten van ver weg, vaak lopend met het wagentje naar binnen worden geschleppt, wat niet altijd makkelijk is. En daarbij is dit natuurlijk de meest toeristische trekpleister van de hele wereld, dus zijn er tijden, dat het hier onrustig is. Ik vind het fascinerend, dat werkelijk iedereen die naar Israël komt, van over de hele wereld, naar de Oude Stad komt. We hebben ook heel veel binnenlands toerisme, helemaal met de speciale feestdagen, met Pesach, Sjawoet en Soekot, wanneer men optrekt naar Jeruzalem, naar de Klaagmuur, waar je Birkat Kohaniem (priesterzegen) kunt meemaken. We hebben dan iets van 40.000 mensen die bij ons beneden in de straat langlopen, ja dat is best wel druk, maar als je het positief bekijkt, dan geeft het een klein beeld van hoe het zal zijn als ooit de Beit Hamikdasj (tempel) er weer is en als iedereen optrekt naar de heilige plaats Jeruzalem, en dat voelt heel bijzonder. Nog een ander bijzonder fenomeen zijn de Bar Mitswa's. Alle gasten, familieleden, die van over de hele wereld komen, trekken dan te voet door de Oude stad naar de Klaagmuur, de bar-mitswa jongen onder een baldakijn, begeleid door Sjofarblazen en prachtige muziekinstrumenten, alle familieleden, luid klappend, middenin wordt er gedanst, echt een heel bijzonder evenement. En dan natuurlijk bij de Kotel is het altijd heel bijzonder, maandag en donderdag, met die bar mitswe's.

Dus aan de ene kant, technisch gezien is het niet altijd makkelijk maar dit is zo'n geweldige spirituele buurt, als je Erev Shabbat alle groepen zingend en dansend naar beneden ziet lopen, allerlei soorten mensen, seculier, religieus, chassidisch en litwak en vele soldaten die bij de Kotel in enorme kringen dansen, iedereen samen, Am Israël Echad, ja dat is echt heel bijzonder. Dus ik prefereer de spirituele zaken boven de fysieke moeilijkheden. [wordt vervolgd]

Navah Verhoeven

Al wat langere tijd loop ik rond met de gedachte om het onderwerp Machal onder de aandacht te brengen van het bredere publiek. De vraag, die ik stel is: Wat betekent MACHAL? Het zijn drie Hebreeuwse letters (מחל), die staan voor Midnadwei CHoets La-arets, wat in het Nederlands betekent: Vrijwilligers uit het buitenland.

Vooraf in de periode rond Pesach, Jom Hasjoa, Herdenkingsdag voor de gevallen en Bevrijdingsdag is het begrip 'vrijheid' van groot belang! Want in 1948 waren de vrijwilligers uit het buitenland een belangrijke aanvulling voor het nog jonge leger van de staat Israël, die op 5 mei van dat jaar werd uitgeroepen; vanaf dat moment brak de oorlog met de buurstaten in alle hevigheid uit! Deze vrijwilligers kwamen uit de hele wereld en werden direct bij hun aankomst ingelijfd bij het leger. Niet weinigen vielen als slachtoffer in de strijd. Daar waren ook mensen bij, die de vernietigingskampen in Europa hadden overleefd...! Na de ondertekening van het 'staakt het vuren' in 1949 werden degenen, die dat wilden, ontslagen uit de dienst en zij konden hun eigen weg gaan.

Nu, na 71 jaar kwam ik tot de conclusie, dat hetgeen ik hierboven beschreef, absoluut onbekend is bij het grote publiek, zowel bij de oudste generatie alsook bij de middelste én de schooljeugd. Als ik de vraag stel, "Wat is Machal?", weten de meeste mensen er geen antwoord op te geven!

Die onwetendheid vind ik een groot gebrek aan kennis en schandalig. Want dit vrijwilligerswerk hoort thuis bij de geschiedenis van ons land! Naar mijn mening hoort deze lacune ingevoegd te worden in alle leerprogramma's; zowel op de scholen en leerinstituten alsook op de universiteiten.

Hierbij nog een persoonlijke noot: Mijn broer uit Nederland en mijn zwager uit Amerika waren MACHAL en beide hebben hier in Israël uitgebreide families gesticht, die er zijn mogen!

Riek Levie

מחיל

כבר זמן מה אני הולכת עם המחשבה לכתוב דבר על הנושא בכותרת.

השאלה שאני שואלת היא: מה פרוש של האותיות מ-ח-ל? התשובה היא: מתנדבי חוץ לארץ!

במיוחד לתקופה של השנה, פסח, יום השואה, יום הזיכרון ויום העצמאות המוסג הזה הוא חשוב מאד כי ב-1948 המתנדבים מחיל היו תוספת חשובה מאד ללוחמים במלחמת השחרור של מדינת ישראל שרק ב-5 למאי אותה שנה הוכרזה כמדינה, ואז פרצה המלחמה נגד ארצות השכנות שתקפו אותנו.

המתנדבים האלה הגיעו מכל העולם ומיד בהגיעתם ארצה גויסו לצבא! לא מעט מהם נפלו במערכה. ביניהם היו גם לוחמים ששרדו את מחנות ההשמדה במלחמה באירופה שהסתיים זמן קצר לפני כן.

אחרי חתימת שביתת הנשק ב-קיץ 1949 חלק מהמתנדבים האלה שוחררו ויכלו ללכת לדרכם לפי רצונם. כעת 17 שנה אחרי המועד באתי למסקנה שהדבר הכתוב מעלה אינו ידוע אצל הקהל הרחב ביותר כאן בארץ!

כשאני שואלת את השאלה: מה זה מחיל? האנשים אינם יודעים לענות אליה. ולא משנה גיל, ממבוגר ביותר דרך הגיל הבינוני ועד לילדים בגיל בית ספר!

חסר ידע זה בושה גדולה, כי עזרת המתנדבים שייכת להיסטוריה של המדינה! לפי דעתי חייבים ללמד את הנושא בכל מוסדי החינוך כולל באוניברסיטאות!

פרט מיוחד ואישי: אחי וגם גיסי היו מחיל והקימו בארץ משפחות לתפארת!

ריק לוי

DOKTER

Mijn verhaal had kunnen beginnen bij Hippocrates of bij Maimonides, maar dan zou het erg lang zijn geworden. Dan had de redactie van ALEH het niet kunnen plaatsen. Ik begin dan maar bij het ouderlijk huis waarin mijn vader indertijd opgroeide, helemaal aan het begin van de vorige eeuw. Dat huis lag in Poznan, in het indertijd door Duitsland bezette deel van Polen. De arts waar men het meest mee te maken had, was de huisarts, toendertijd nog een echte huisarts.

Mijn verhaal had kunnen beginnen bij Hippocrates of bij Maimonides, maar dan zou het erg lang zijn geworden. Dan had de redactie van ALEH het niet kunnen plaatsen. Ik begin dan maar bij het ouderlijk huis waarin mijn vader indertijd opgroeide, helemaal aan het begin van de vorige eeuw. Dat huis lag in Poznan, in het indertijd door Duitsland bezette deel van Polen. De arts waar men het meest mee te maken had, was de huisarts, toendertijd nog een echte huisarts. Deze kwam één keer per maand met zijn rijtuigje voorrijden. Hij onderzocht de ouders, naar ik aanneem met een stetoscoop. Vragen stond natuurlijk vrij. Vervolgens moesten de kinderen opdraven, hun tong uitsteken en “aaa” zeggen. Als dan iedereen aan de beurt was geweest, kreeg de huisarts een glas wijn, en waarschijnlijk ook poen, en vertrok daarna, op weg naar het volgende gezin.

De huisarts in mijn jonge jaren in Leiden woonde en behandelde in een fraai herenhuis op het Rapenburg, de mooiste gracht van Nederland. Hij zag waarschijnlijk alle kwaaltjes, want ik vond dat hij een scherpe blik had. Ik voelde mij bij hem altijd erg op mijn gemak. Hij was kennelijk een goede arts, want na de oorlog was hij in de kortste keren hoogleraar in de interne geneeskunde.

Gedurende een groot deel van mijn werkzame jaren woonde ik in Castricum, en ik heb onze huisarts daar meegemaakt vanaf het einde van zijn militaire dienstdienst tot aan zijn pensioen zo ongeveer. Ik vond hem een prettig persoon. Als ik zijn spreekkamer binnen kwam, had ik altijd het idee dat hij direct aan mijn ogen zag wat mij mankeerde. Ook mijn vrouw en kinderen waren op hem gesteld, en wilden door hem worden behandeld. Het stond elk van hen natuurlijk vrij een andere huisarts te kiezen.

Zo werkt het nu niet meer. Een huisarts komt meestal niet meer aan huis. Hij is ook geen geneesheer meer. Ik noem mijn huisarts mijn gezondheidsmanager. Hij waakt over de kwaliteit van mijn leven, en weet heel goed welke andere medische specialisten mij zo nodig kunnen behandelen. Wie patiënt is van een maatschap of ander instituut heeft pech, want hij ziet iedere keer een andere huisarts. Voorbij is de tijd dat de huisarts ons aan het einde van ieder kwartaal een rekening stuurde. Deftige huisartsen, die deftige patiënten hadden, stuurden de rekening eens per jaar. Niet meer voor te stellen!

Het werkt nu allemaal zo heel anders dan een generatie geleden. Een huisarts, en meer algemeen iedere arts, had vroeger specialistische kennis, die de patiënt geacht werd niet te hebben. Die kennis vindt de patiënt nu op Internet. Maar wat ervoor in de plaats is gekomen, is moeilijker op Internet te vinden. Dat is enerzijds zicht op de kwaliteit van het leven van de patiënt, waar de huisarts over dient te waken, en anderzijds een conglomeraat van ethische kwesties, waar de patiënt niet zonder adequate begeleiding uit komt. Beide zaken liggen voor iedere patiënt verschillend.

Ik voel me prima, heb alleen behoefte aan een plek waar ik op de bank mag slapen

Mijn dochter, psychotherapeute van naam in Amsterdam, begeleidt op de universiteit in de functie van gedragswetenschappelijk docent praktiserende huisartsen en huisartsen in opleiding op hun weg. Naast inhoudelijke kennis staat daarbij de arts-patiëntcommunicatie centraal. Dat vinden wij nu heel gewoon, maar wie had daar nou één generatie geleden aan gedacht? Iedereen maakt wel eens iets naars mee, een traumatische ervaring. De gevolgen van zo'n traumatische ervaring, 'Post Traumatic Stress Disorder', vragen om een behandeling, bij voorkeur tijdens de eerste fase daarvan. Dan kan de patiënt nog het best worden geholpen. Een huisarts is veelal de eerste die daartoe wordt aangesproken. Als hij er tijdens zijn opleiding iets over heeft geleerd, kan hij zijn patiënt de juiste weg wijzen ten behoeve van diens welzijn.

Een huisarts draagt dus, net als andere medische specialisten, een grote verantwoordelijkheid voor het welzijn van medemensen. De term patiënt, dus iemand die lijdt, laat ik nu verder met opzet weg. Wordt de arts voor die verantwoordelijkheid wel adequaat betaald? Er was in ons land een bekende arts, Beilinson genaamd, je weet wel, naar wie een groot ziekenhuis is genoemd. Beilinson beweerde, dat hij veel lol had in zijn werk, en niet inzag waarom een arts meer moest verdienen dan andere mensen. Dat werd hem door zijn vakgenoten niet in dank afgenomen.

Een aangetrouwde oom van mij, Onkel Meier, was kinderarts. In de dertiger jaren van de vorige eeuw vluchtte hij met zijn gezin uit Duitsland naar Eretz Israël en vestigde zich in Jeruzalem. Al spoedig werd bekend, dat mijn oom op Sjabbat geen geld aannam. En dus kwamen de moeders met hun zieke kindertjes bij voorkeur op Sjabbat naar zijn kliniek. Zo werd de goede man dus niet rijk.

Nog iets verder weg: Ik heb eens gehoord, dat medische studenten in Amerika een cursus beleggen (geld beleggen dus) aangeboden krijgen. Dat zegt een heleboel. In Nederland konden artsen van mijn leeftijd indertijd ook veel verdienen; dat heb ik bij mijn medische vriendjes gezien. Ook in Israël kan een arts veel verdienen, maar dan moet hij eerst wel afdelingschef in een ziekenhuis zijn, en liefst ook nog professor. Maar voordat het zover is, zal hij zich eerst moeten specialiseren tijdens een stageperiode, waarin hij niet veel meer dan een hongerloon krijgt en waarin hij wisseldiensten van 26 uur moet lopen, soms twee keer per week, en ook wel eens drie keer per week. En tijdens zo'n wisseldienst heeft hij geen gelegenheid om de krant te lezen en mag hij blij zijn, als hij de gelegenheid heeft een beker koffie en een boterham uit de automaat te halen.

Niet al het medische werk hoeft door artsen te worden uitgevoerd. Voorbeeld: het maken van een ECG thuis met een 'verstandig' horloge. Onderzoek van bloedmonsters, ja, ook van de geachte lezers, gebeurt in het laboratorium met behulp van robots. Ook operaties worden deels met robots uitgevoerd. Maar de verantwoordelijkheid voor dit alles blijft toch bij de artsen. Ik wens de kleinkinderen en achterkleinkinderen van de leden, voor zover zij medicijnen studeren, veel succes toe en veel wijsheid. Zij gaan een mooie toekomst tegemoet.

Refael David

Frieda Menco en Max van Weezel z.l.

Op 22 februari jl. overleed op 93-jarige leeftijd Frieda Menco-Brommet. Zij overleefde Auschwitz en zette zich gedurende haar hele leven in voor de levende herinnering aan de gruwelen van het nazisme en de strijd tegen onrecht. Ze was actief bij de LJG Amsterdam. Haar overlijden kreeg veel aandacht in de media.

Veel indruk maakte ook het te vroege overlijden van journalist Max van Weezel die slechts 67 werd. Hij werd geroemd door politieke mede- en tegenstanders vanwege zijn professionele en menselijke kwaliteiten. Van Weezel leefde seculier, maar was zeer betrokken bij zijn Joodse komaf. Hij werd begraven op Muiderberg.

Sal Meyer definitief gesloten

Begin maart sloot deze befaamde koosjere broodjeszaak in Amsterdam de deuren. Ooit begonnen in de Nieuwmarktbuurt, daarna voortgezet in de Scheldestraat, moest de lunchroom, omdat de huur te hoog werd, een doorstart maken in Buitenveldert. Daar leek alles goed te gaan, totdat de inkoopkosten te hoog werden. Een instituut binnen Joods Nederland is verdwenen.

H'Baron ook dicht

Ook restaurant H'Baron aan de Kastelenstraat is na elf jaar in juli gestopt. De zaak gaat verder als cateraar. Iets verderop is gelukkig een nieuw koosjer restaurant (Meat Me) gestart.

Poeriemgrap NIW

Hoofdredacteur Esther Voet schreef dat ze ging vertrekken naar Israël. Het was voor haar genoeg geweest in Nederland, gaf ze aan. De ingevoerde lezer kon zien dat het om een grap ging, doch door de niets vermoedende Nederlandse pers werd zij zeer serieus genomen. De

grap liep zo uit de hand dat zij sneller dan bedoeld moest aangeven dat het met Poeriem te maken had.

Sjoel West

Na jaren en jaren in de anonimiteit te hebben geleefd, is sjoel West in de Amsterdamse Baarsjes ertoe overgegaan om een naambord en een mezoza aan de gevel te bevestigen. Bloeme Evers z.l., de orthodoxe feministe, was lang een drijvende kracht achter het sjoeltje dat in 1957 werd gesticht. Kort na haar Alia, haar levenswens, overleed zij op negentigjarige leeftijd in haar slaap in Beth Juliana, te Herzlia.

Maimonides Superschool

Elseviers Weekblad heeft de Joodse scholengemeenschap Maimonides uitgeroepen tot 'Superschool van Nederland.' Slechts enkele scholen krijgen die eer. Maimonides wordt gezien als de beste school van Noord-Holland.

Den Haag keert erfpacht uit

In navolging van de gemeente Amsterdam gaat ook Den Haag na de oorlog geïnde erfpacht teruggeven. In tegenstelling tot het Amsterdamse beleid wordt uitgekeerd aan individuen. In de hoofdstad is besloten om het erfpachtgeld te besteden aan collectieve doelen. Boetes die na de oorlog werden geheven werden wel individueel gerestitueerd. In totaal gaat het in Den Haag om zo'n 2,6 miljoen.

Amsterdamse marktkoopman en zoon aangevallen

Op de Albert Cuypmarkt zijn een vader en zoon ernstig gewond geraakt door een uiterst agressieve Egyptische buurman op de markt. Na diverse reizen door het Midden Oosten kwam de Egyptenaar steeds fanatieker

De berichten in deze rubriek zijn gebaseerd op actualiteiten ontleend aan met name joods.nl, jonet.nl en het NIW. De vorige aflevering bestreek de periode tot medio februari 2019. Dit overzicht gaat tot medio augustus.

terug en had het in zijn islamitische geloofsijver gemunt op zijn Joodse burens. Door toedoen van Marokkaanse kooplieden werd de messentrekker overmeesterd. Volgens Martin Colmans, de vader, had het veel weg van een antisemitische aanslag. De advocaat van de dader spreekt over 'ontoerekeningsvatbaarheid'. Hem zal door Justitie poging tot doodslag ten laste worden gelegd. In september vindt de inhoudelijke zitting plaats.

Tal van affaires

De Joodse gemeenschap in Nederland werd weer opgeschrikt door tal van kleine en grote antisemitische affaires. Zo werd tijdens een herdenkingsdemonstratie op de Dam vanwege een aanslag door een rechtse extremist op moskeegangers in het Nieuw Zeelandse Christchurch opperrabbin Jacobs geconfronteerd met demonstranten die met hun rug naar hem toe gingen staan toen hij het woord voerde. Het ging om een groepje pro-Palestijnse vaste aanwezigen op de Dam die vooraan met Palestijnse vlaggen zwaaiend kennelijk een andere accent wilden leggen bij deze herdenkingsdemonstratie. Verder nam Groen Links een motie aan waarin aan BDS-activisten het recht werd gegund om hun tegen Israël gerichte activiteiten te ontplooiën, ondanks dat de partij stelde dat zij niet voor BDS zijn. BDS werd betiteld als geweldloze politieke actie. (BDS propageert het 'recht op terugkeer' van miljoenen Palestijnse vluchtelingen naar Israël, waarmee het einde zou worden ingeluid van Israël als Joodse staat.) Het Parool hield een interview met rapper 'Anne Frank' die Annelies heet, waarin ze aangaf die naam gekozen te hebben uit bewondering. Het CID1 maakt echter berichten van de rapper op sociale media bekend die bol staan van het antisemitisme ('de gaskraan is dicht gedraaid in Groningen. There is a heaven for a jood' o.a.). Geconfronteerd met de scherpe protesten tegen haar antisemitische uitingen betuigde ze uiteindelijk 'haar spijt'. Haar artiestennaam gaat ze veranderen in Anne. In het Design Museum te Den Bosch wordt een tentoonstelling

geopend over vormgeving in de nazitijd. Speciale aandacht wordt gelegd op wat wordt genoemd het succes van de vormgeving in het Derde Rijk. Onder meer het NIK bepleit dat de expositie niet doorgaat. Senator Toine Beukering baarde opzien met zijn uitspraak dat 'de Joden, zo'n dapper strijdbaar volk, als makke lammetjes gewoon door de gaskamers werden gejaagd'. Er zou weinig verzet uit Joodse hoek zijn geweest, aldus het Eerste Kamerlid voor Forum der Democratie in De Telegraaf. Hij heeft inmiddels spijt betuigd en noemt het een foute opmerking. Schrijfster Marga Minco van o.a. Het Bittere Kruid is bekroond met de prestigieuze P.C. Hooft-prijs. Tot haar verbijstering bleek voorzitter Gillis Dorleijn, hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde in Groningen, een nazaat te zijn van de familie die de in bewaring gegeven bezittingen niet aan de familie Minco had willen teruggeven. Zij neemt het hem niet kwalijk, omdat hij er niet van op de hoogte was, doch een gesprek met hem acht ze verder niet zinvol. Tenslotte: de Belgische schrijver Dimitri Verhulst lokte scherpe protesten uit na zijn column in de krant De Morgen met anti-Israëlische aantijgingen en een anti-Joodse ondertoon. De titel zegt al genoeg: "Er is geen beloofde land. Er is gestolen land."

Namenmonument

Het zag er naar uit dat de bouw van het Namenmonument eindelijk kon gaan beginnen. De voorzieningenrechter verwierp op 9 juli alle bezwaren van een kleine groep omwonenden in de door hen aangespannen beroepsprocedure. Er kon echter nog binnen zes weken hoger beroep bij de Raad van State volgen. En dat is gebeurd op de allerlaatste dag van de beroepstermijn. Dat betekent weer uitstel. Het kan nog een half jaar of langer duren voordat de Raad van State uitspraak doet.

Op 1 augustus ging in Nederland het zogenaamde boerkaverbod in. Officieel heet dit de 'Wet gedeeltelijk verbod op gezichtsbedekkende kleding', waar ook een bivakmuts en integraalhelm onder vallen. Duidelijk is dat het de politiek vooral om de boerka en de nikab gaat. Er werd al lang over zo'n verbod gesproken. In 2006 kwam toenmalig minister Rita Verdonk al met een voorstel, echter de Raad van State oordeelde dat dit in strijd met de wet en discriminerend was.

Boerkaverbod

Uiteraard pleitte Geert Wilders (PVV) er al vaker voor, maar eerder was er geen meerderheid voor te vinden. Officieel kunnen dragers van een boerka of nikab nu bekeurd worden in scholen, ziekenhuizen, het openbaar vervoer en overheidsinstellingen.

Zowel burgemeesters van grote steden als ziekenhuizen en OV-bedrijven hebben al aangegeven dat de handhaving voor hen geen prioriteit is, omdat ze geen zin hebben in extra werk en gedoe, of omdat ze bang zijn dat mensen zorg gaan mijden. Ook de politie stelt zich terughoudend op en legt de handhaving in de eerste plaats bij de instellingen zelf. Men wil bij de politie mensen met een boerka of nikab tegemoet komen als zij aangifte willen doen door een aparte ruimte aan te bieden waar ze door een vrouwelijke medewerker worden geholpen. De onwil deze wet echt te handhaven roept irritatie op bij een deel van de bevolking, en op sociale media werden mensen opgeroepen de wet zelf te gaan handhaven. Het AD wees op de mogelijkheid van een burgerarrest, waarop vervolgens weer kritiek kwam omdat dit een verkapte oproep tot geweld zou zijn.

Controverse

Tegenstanders wijzen er op dat het aantal vrouwen dat geregeld een boerka of nikab draagt in Nederland op slechts enkele honderden wordt geschat, en de wet

daarom vooral symbolisch is. De wet roept daarnaast controverser op. De islamitische partij Nida heeft al aangeboden aan boerka- en nikabdraagsters om de boete voor hen te betalen, net als verschillende moslimpredikers, die hen opriepen vooral hun nikab of boerka te blijven dragen. Ook Amnesty International liet zich negatief uit over de wet en noemde deze in strijd met de mensenrechten, maar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens denkt daar anders over. Het Hof oordeelde in 2014 dat het boerkaverbod niet in strijd is met de Europese conventie voor mensenrechten, aldus Trouw.

In de Volkskrant wordt bovenstaande onwil als volgt verklaard: "De onwil om een kwaal te bestrijden door vrijheden te beperken, is hier diepgeworteld. Een wet met dat oogmerk wordt vaak met allerlei voorbehouden omgeven. Uit liefde voor de vrijheid, en uit respect voor religieus pluralisme – al is dat respect wel tanende. Maar ook uit gemakzucht."

Uiteraard lieten ook de voorstanders zich horen. Men wijst op de veel kritischere houding van vooral links tegenover vrouwenonderdrukking door christenen, zoals het feit dat de SGP geen vrouwen op de kieslijst wilde zetten. En de vergelijking door Amnesty International van deze wet met het verzet van vrouwen in Iran tegen de verplichting een hoofddoek te dragen (men stelt dit op een lijn met het verzet hier tegen het verbod op de boerka en nikab) leidde

▶▶▶ NEDERLAND

tot de nodige verontwaardiging, zoals bij Elma Drayer en Paul Scheffer. Maar zelfs die laatste twijfelt of de wet wel verstandig is. Ik sluit mij bij deze woorden aan:

“Misschien is het verbieden van de boerka in ons land geen goed idee, maar het bestrijden ervan lijkt me meer dan ooit nodig. Het zich afsluiten van de medemens botst met de wederkerigheid waarop een open samenleving is gebouwd. Ook Amnesty zou afkeer van deze religieuze onderwerping vooraf moeten laten gaan aan elke kritiek op wetgeving.”

Incidenten

Inmiddels is het boerkaverbod een maand van kracht. Er zijn enkele incidenten geweest, waarvan de belangrijkste een vrouw in het Limburgse Stein die in een nikab op de bus stapte. De buschauffeur vroeg haar uit te stappen, en nadat zij weigerde belde hij de politie. Toen die arriveerde stapte ze alsnog uit. Ze diende een klacht in bij vervoersmaatschappij Arriva, die als richtlijn heeft dat men verder moet rijden en slechts mag verzoeken uit te stappen. Het boerkaverbod zou ook botsen met de plicht iedere klant te accepteren. Toen ze de volgende dag weer met de bus ging (zelfde chauffeur, met ironisch genoeg een Marokkaanse achtergrond terwijl de nikabdraagster Nederlands en bekeerd is) bleef ze dan ook gewoon zitten en reed hij door. Hij had weer de politie gebeld maar die gaven aan nu andere prioriteiten te hebben.

Er zijn ook misverstanden gerezen: zo werd een vrouw bij een speeltuin van de gemeente Nijmegen onterecht geweigerd. De gemeente maakte hier excuses voor. En de wet geldt wel in het OV, maar niet op bushaltes, stations en veerboten. Al met al nogal verwarrend. De NOS meldt dat na een maand blijkt dat er niet is gehandhaafd en geen enkele boete is uitgedeeld. Wel zeggen moslima's dat zij er op straat vaker op worden aangesproken en negatief bejegend. Mensen zouden soms denken dat het verbod op meer plaatsen en ook voor hoofddoeken geldt. Sommigen maken zich zorgen om hun veiligheid, en er is zelfs een app 'Boerka Buddies' waarmee men om

bescherming kan vragen. Volgens een peiling van Maurice de Hond zou bijna driekwart van de bevolking achter het verbod staan, en meer dan de helft zegt zich onveilig te voelen op het moment dat ze iemand in een boerka zien (iets dat maar weinig mensen kan zijn overkomen gezien het geringe aantal boerka's en nikabs, dus wellicht was de vraag meer hypothetisch).

Hittegolven en klimaatbeleid

Afgelopen zomer was het in Nederland (en Noordwest Europa) ongekend warm. Er waren maar liefst drie regionale hittegolven, waarvan twee ook landelijk. Tijdens de heetste, eind juli, is het 75 jaar oude hitte record van 38,6 graden gebroken. Verschillende plaatsen in Zuid- en Oost-Nederland haalden 40 graden. Vooral in het oosten nam het neerslagtekort toe en droogde de natuur uit. Net als vorig jaar, toen we de warmste zomer ooit hadden (dit jaar was die 0,4 graden koeler omdat er tussen de hittegolven ook relatief koele periodes zaten), werden er beperkingen in het watergebruik voor de landbouw afgekondigd. Ook is de discussie in volle gang over hoe we in woningbouw en ruimtelijke ordening meer rekening kunnen houden met periodes van hitte.

De hitte ging gepaard met hevige hoosbuien en er werd zelfs een windhoos in Amsterdam waargenomen. In Zweden, waar het in mei warmer was dan in Spanje, leidde de hitte tot grootschalige bosbranden. De hittegolven en het steeds warmere weer hangen onmiskenbaar samen met de klimaatverandering, aldus klimaatwetenschappers. In Nederland is het volgens het klimaatbureau van de VN (IPCC) tussen 1906 en 2013 twee graden warmer geworden. Dat is meer dan het wereldwijde gemiddelde van een graad. Dit heeft grote gevolgen voor mens en milieu, en geregeld komt alarmerend nieuws naar buiten over smeltend poolijs, droogtes, bosbranden etc. De in Parijs gemaakte afspraken over de opwarming van de Aarde lijken we al niet te gaan halen, en zelfs die waren volgens deskundigen onvoldoende om de opwarming van de Aarde te beperken tot maximaal twee graden.

We zouden inmiddels op koers liggen voor drie graden opwarming. Toch was het warme weer niet alleen kommer en kwel. Voor veel zomeractiviteiten is een temperatuur van boven de 20 graden in de avond natuurlijk ook heerlijk, en op het Malieveld vond een groot waterpistolengevecht plaats. Misschien dat Nederland nog wat van Israël kan leren wat betreft waterschaarste.

Stikstof

Afgelopen mei deed de Raad van State een opvallende uitspraak in een door milieuorganisaties aangespannen zaak: bij het verlenen van vergunningen voor projecten zoals uitbreiding van megastallen, aanleg van snelwegen, woningbouw en groei van luchthavens, mag men niet meer vooruitlopen op een verwachte stikstofdaling in de toekomst. Sinds 2015 kregen activiteiten waarbij stikstof vrijkomt een vergunning op basis van het PAS (Programma Aanpak Stikstof) als zij in de toekomst ook maatregelen zouden treffen om de nadelige gevolgen van stikstof op natuurgebieden te verminderen. Maar van die vermindering kwam weinig terecht, en daarom oordeelde de RvS dat plannen voortaan moeten worden beoordeeld op de vraag of natuurgebieden te lijden hebben onder de stikstofuitstoot. Vanwege deze uitspraak is nu de verhoging van de maximumsnelheid op verschillende wegen op de Veluwe teruggedraaid. De regering is hier niet blij mee, maar besloot eieren voor haar geld te kiezen. De minister meldde echter strijdbaar dat dit “niet het einde is van de verhoging van de snelheid op snelwegen”. Kortom: er is veel maatschappelijke druk nodig om het automatisme om te buigen dat natuurbehoud en klimaatbeleid leuk zijn zolang de industrie en landbouw, het verkeer en bedrijfsleven er geen last van hebben.

Geweld tegen gezagsdragers en hulpverleners

In Nederland wordt al jaren gepraat over het toenemende geweld tegen hulpverleners en gezagsdragers. Afgelopen weken zijn er verschillende incidenten geweest waarbij politieagenten werden belaagd en aangevallen, met soms flinke verwondingen tot gevolg. Vaak zijn alcohol en drugs

in het spel. Ieder uur wordt geweld gebruikt tegen een agent. Daarom is nogmaals verzocht om het gebruik van een taser, een stroomstootwapen. Ook de vaak erg lichte straffen die aan de geweldplegers worden opgelegd zitten de politie dwars. Zij voelen zich hierdoor niet gesteund en hebben verzocht om afschaffing van taakstraffen; de geweldplegers moeten altijd een gevangenisstraf krijgen. Minister Grapperhaus heeft gezegd hier gehoor aan te willen geven.

Forum voor Democratie

Ik schreef eerder uitgebreid over het Forum voor Democratie, een jonge partij met een partijleider (Thierry Baudet) die soms akelig dicht tegen extreemrechts gedachtgoed aanschurkt. Deze zomer is de machtsstrijd binnen Forum verder geëscaleerd en zijn meer zaken naar buiten gekomen. Medeoprichter en Eerste Kamerlid Henk Otten is eind juli uit de partij gezet en heeft vervolgens een eigen partij opgericht. De officiële reden voor het roeyement is verdenking van fraude met subsidiegeld, maar naar nu blijkt was er al anderhalf jaar een machtsstrijd gaande in de partij tussen Otten en Baudet. Uit gesprekken en ‘onderbouwende documenten’ blijkt volgens Nieuwsuur dat er al die tijd een vergiftigde sfeer was in de partij. Er waren pesterijen zoals het vergiftigen van planten, de sloten op de deur van het partijbureau werden regelmatig vervangen en Baudet had opeens geen toegang meer tot de Facebook account. De strijd ging niet alleen om geld maar ook om de koers van de partij. Otten en twee andere Statenleden die zich bij zijn nieuwe partij aansloten, uitten bij Een Vandaag onlangs hun ongenoegen: “Baudet zat vaak tegen het racistische aan”, en: “Het boreale kwam niet uit de lucht vallen, dat komt rechtstreeks uit de jaren 30. En Baudet las ook allemaal dat soort boeken, over de ideologen van Hitler. Als je je er echt in gaat verdiepen, is dat toch wel andere koek.” Ze beklagden zich erover dat ze vaak helemaal niet op de hoogte waren van acties van Baudet en “een dagtaak hadden hem in het gareel te houden en ongelukken te voorkomen”. Ondertussen staat FvD volgens de laatste peiling op zeven zetels verlies. Onder andere Wilders (PVV) en de VVD profiteren daarvan.

מפגש הדורות

יום שלישי, 15 אוקטובר 2019 (חול המועד סוכות)
החל מהשעה 10.00

כולנו נשמח לבוא

לקטנים וגדולים, לאמהות ואבות,
לסבתות וסבים
ולכל מי שרוצה לפגוש מכרים מקהילת יוצאי הולנד

מקום: מרכז ספורט כפר שמריהו <https://www.moadonsport.com/>

ממה ניתן ליהנות כפר שמריהו?

• אוכל אהוב על הילדים (כשר-למהדרין)
• מקומות ישיבה
• חנייה בשפע

• מתנפים
• בריכה (משותפת)
• בריכת פעוטות
• סוכה מרווחת

והעיקר "מפגש הדורות"!!!!

בכל מתקן יש מפעיל השומר על הבטיחות

הרשמה ותשלום

הרשמה ותשלום עד **7 באוקטובר**:

ילדים עד גיל 3 **חינם**

ילדים מגיל 3 **כולל** ארוחת צהרים 60 ₪

מבוגר ללא ארוחת צהרים 70 ₪

מבוגר כולל ארוחת צהרים 90 ₪

משפחות גדולות משלמים החל מהילד החמישי 30 ₪ לאדם (בתנאי שהכרטיסים הזמנו מראש במשרד).

למי שאינו חבר: תוספת עבור כל האופציות 30 ₪ לאדם

הרשמה ותשלום במשרד של ארגון עולי הולנד (כרטיס אשראי) 03-5625611

המשרד סגור מ 22/9 עד 2/10

מחיר ביום עצמו עבור כל אדם ילד 90 ₪ לאדם (עבור לא-חברים 130 ₪ לאדם) (מזומן)

FAMILIEDAG

Dinsdag, 15 oktober 2019 (chol hamo'ed sukkot)

vanaf 10.00 uur

voor meisjes, jongens en peuters,
voor oma's en opa's, moeders en vaders
en om vrienden en bekenden te ontmoeten

Wij komen
met z'n allen!

Plaats: Moadon Sport Kfar Shmaryahu <https://www.moadonsport.com/>

Wat heeft Kfar Shmaryahu ons te bieden??

- Opblaaskussens
- Zwembad
- Peuterzwembad
- Ruime Seekah
- Eten aangepast aan wat kinderen lekker vinden (Kosher-Lamehadrin)
- Stoelen en tafels
- Ruime parkeergelegenheid

Wij hopen er samen met jullie een prachtige dag van te maken
Gezellig elkaar weer te zien!

ALLE ATTRACTIES ZIJN
BEVEILIGD EN ONDER TOEZICHT

Inschrijving en betaling:

Wie tot 7 oktober inschrijft en betaalt per creditcard:

Kinderen tot 3 jaar: **gratis**

Alle kinderen vanaf 3 jaar **inclusief** lunch 60 NIS

Volwassenen **zonder** lunch 70 NIS

Volwassenen **inclusief** lunch 90 NIS

Grote gezinnen vanaf het **5de kind: 30 NIS** p.p. (mits dit van te voren op kantoor wordt aangevraagd)

Toeslag voor NIET-LEDEN: 30 NIS voor elke optie p.p.

Inschrijven bij het kantoor van de IOH: 03-5625611 (met creditcard)

Het kantoor is gesloten is van 22/9 tot 2/10

Op de dag zelf is de entreeprijs voor iedereen voor alle opties vanaf 3 jaar: 90 NIS p.p.

NIET-LEDEN 130 NIS p.p. (contant)